

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1899. Andra Kammaren. N:o 20.

Lördagen den 8 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Till kammaren hade inkommit ett så lydande sjukbetyg, som upplästes:

Att lektor G. Elowson, som lider af *phlebitis*, är under den närmaste tiden förhindrad bevista Andra Kammarens sammanträden, varder härmedelst intygadt.

Stockholm den 7 april 1899.

Karl Malmsten.
Medicine Doktor.

§ 2.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *C. A. Lindhagen* under fyra dagar från och med denna dag.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till Riksdagens särskilda utskott herr *E. Hammarlunds* vid senaste sammanträdet afgifna motion, n:o 242.

Vid föredragning vidare af herr *E. Sahlins* å kammarens bord hvilande anhållan att få göra ett tillägg till den af honom afgifna motion, n:o 240, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jernvägsanläggningar för statens räkning samt inköp af bandelen Örebro—Frövi, biföll kammaren nämnda anhållan, och skulle berörda tillägg öfverlemnas till statsutskottet.

Andra Kammarens Prot. 1899. N:o 20.

Ang. betäckan-
de af förlust,
uppkommen
för entrepre-
nörerna vid
uppförandet af
riksbankshus
i Karlstad.

§ 4.

Till afgörande förelåg till en början bankoutsrottets utlåtande n:o 11, med anledning af väckt motion om anvisande af medel för betäckande af förlust, uppkommen för entreprenörerna vid uppförandet af riksbankshus i Karlstad.

Uti berörda, inom Andra Kammaren väckta motion, n:o 102, hade herr *G. Jansson* i Krakerud föreslagit,

1:o) att Riksdagen behagade medgifva, att till betäckande af den förlust, som entreprenörerna för uppförandet af riksbankshus i Karlstad, byggmästarne *C. A. Johansson* och *C. A. Resare*, åsamkat sig genom nämnda bygge, finge af riksbankens medel anvisas 9,594 kronor 16 öre, samt

2:o) att nämnda belopp måtte utbetalas på tid, som Riksdagen, sedan bankoutsrottet efter inhemtadt yttrande af herrar fullmäktige i riksbanken derom afgifvit förslag, ville bestämma.

Utskottet hemställde emellertid, att herr *Janssons* i Krakerud ofvanberörda motion ej må af Riksdagen bifallas.

I fråga härom anförde:

Herr *Jansson* i Krakerud: Herr greve och talman! Mina herrar! Ehuru jag icke kan gilla det slut, hvartill bankoutsrottet i denna fråga har kommit, skall jag ändå taga mig friheten att uttrycka min tacksamhet för den beredvillighet utskottet visat vid behandlingen af min motion. Utskottet har konstaterat riktigheten af min motion på så sätt, att utskottet mycket noga citerat alla de skäl, som jag anfört för bifall till min motion, och således icke sökt att undanhålla eller undertrycka några af dessa skäl.

Herrarne torde finna, att utskottsbetänkandet är mycket enkelt och klart, så att man mycket väl kan på grund af detsamma bedöma den föreliggande frågan, och man torde därför icke behöfva upptaga densamma till någon längre diskussion. Som herrarne således finna, hade desse entreprenörer år 1895 åtagit sig byggnad utaf bankhus för riksbankens afdelningskontor i Karlstad. Under nämnda år stodo så väl alla materialier som arbetslönerna mycket lågt, men året derefter, då denna byggnad skulle uppföras, stego både materialier och dagaflöningar till den grad, att den beräkning, som entreprenörerna gjort, slog helt och hållet fel. Det var således en olycka, för hvilken dessa byggmästare eller entreprenörer kommit att mot sin vilja blifva utsatta, och de äro därför så att säga alldeles oskyldiga i denna sak. Den förlust, som de ådragit sig, beror icke på likgiltighet eller försummelse å deras sida, utan helt enkelt derpå, att det icke varit dem möjligt, att beräkna de konjunkturer, som skulle komma att inträffa sedan de

afslutat kontraktet om byggnadens uppförande. Rigtigheten derutaf att konjunkturerna sedan år 1895 blifvit annorlunda finner man också, då man kommer längre fram i betänkandet och ser, att alla riksbankshus, som sedan dess byggts, ställt sig mycket högre i pris än riksbankshuset i Karlstad. I slutet af sidan 2 i betänkandet finner man dessutom, att för det bankhus nere i Karlskrona, som Riksdagen beslutat att bygga och för hvilket Riksdagen till en början anslagit ungefär enahanda belopp som för uppförande af riksbankshuset i Karlstad. Riksdagen sedermera, med fäst afseende å förändrade konjukturer, nemligen inträffad prisstegring å materialier och arbete, måste höja anslaget med 15,000 kronor. Man torde sålunda finna, att det varit alldeles omöjligt för desse entreprenörer att under tiden efter år 1895 bygga efter den beräkning, som då blifvit uppgjord.

Ang. betänkande af förlust, uppkommen för entreprenörerna vid uppförandet af riksbankshuset i Karlstad.
(Forts.)

Bankoutskottet har vidare anmodat fullmäktige i riksbanken att afgifva yttrande öfver motionen, och fullmäktige hafva remitterat frågan till styrelsen för afdelningskontoret i Karlstad, som också uttalat sina sympatier för motionen, samt förklarar sig anse, att det varit omöjligt att bygga det ifrågavarande bankhuset för den år 1895 beräknade kostnaden. Fullmäktige i riksbanken hafva emellertid betraktat frågan från juridisk synpunkt, och läser man de rader, som förekomma å sidan 3 i utskottets betänkande, skall man också mycket väl finna den kalle juristen. Jag vill för min del icke tadla fullmäktiges åtgörande i detta hänseende, ty de hafva ju icke i denna sin egenskap kunnat betrakta frågan ur annan synpunkt. Men det fins dock en högre lag än den juridiska, och denna högre lag läser ingen annan institution i vårt land än Riksdagen kunna lägga till grund för sina handlingar.

Det är med fäst afseende härå, som jag vågat framdraga frågan för Riksdagen, ty Riksdagen behöfver ju icke vare sig i ena eller andra afseendet lägga enbart den juridiska synpunkten till grund för sina göranden och låtanden, utan Riksdagen kan mycket väl handla efter kärlekslagen. När det nu förhåller sig så, att ett par familjer nästan hålla på att varda ruinerade, torde det kunna vara berättigadt att i detta fall vädja till Riksdagen och anhålla, att Riksdagen ville träda emellan och hjälpa dessa i nöd stadda entreprenörer.

Det är endast från den synpunkten, herr talman, som jag tager mig friheten yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Häruti instämde herr *Anderson* i Hasselbol.

Herr *Johansson* i Noraskog: Herr talman! Den föregående talaren yrkade visserligen bifall till sin motion, men det offlätliga sorl, som rådde i kammaren under hans anförande, synes göra det skäligen öfverflödigt att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. betäckan- Den likgiltighet, hvarmed kammaren åhörde talaren, synes mig
de af förlust, nemligen vittna derom, att kammaren fullständigt gillar hvad
uppkommen utskottet hemställt.

Jag behöfver endast erinra derom, att kammaren och Riksdagen,
uppförandet af då dylika anspråk framkommit från entreprenörer, som icke kun-
riksbankens i nat gå i land med sina byggnadsföretag, upprepade gånger sagt
Karlstad. nej. Lika ofta har kammaren uttryckt sin benägenhet för att
(Forts.) byggnadsarbeten för statens och riksbankens räkning skola verk-
ställas genom entreprenad. Men hvart skulle det under sådana
förhållanden taga vägen, om Riksdagen någon gång skulle släppa
efter i sådana fall? Följden skulle naturligen blifva den, att en-
treprenaderna blefve allenast sken-affärer, der man skulle bjuda
under hvarandra så långt man möjligen kunde våga, under för-
hoppning att Riksdagen sedan på grund af »kärlekslagen» skulle
betala skilnaden. Hvart skulle ett sådant förfaringssätt leda med
afseende på utförandet af byggnadsarbeten?

Jag hemställer om bifall till hvad utskottet föreslagit.

Herr Jansson i Krakerud: Jag begärde ordet med anledning
af den siste talarens yttrande. Hvad han sade kan visserligen
vara riktigt från principiell synpunkt sedt, men jag tror icke att
det är tillämpligt på det nu föreliggande fallet. Han frågade, hvart
det skulle taga vägen, om Riksdagen skulle träda emellan vid alla
möjliga anspråk, som i händelse af bifall till min motion säker-
ligen skulle komma att ställas på Riksdagen. Jag hemställer
emellertid till honom, om icke Riksdagen i hvarje särskildt fall
finne taga i öfvervägande, om de anspråk, som ställes på Riks-
dagen, vore befogade eller icke. Om förhållanden inträffa, som
göra, att Riksdagen anser sig böra träda emellan, bör Riksdagen
också göra det, men om sådana förhållanden icke finnas, har väl
Riksdagen frihet att afslå dylika anspråk. Här föreligga nu så-
dana särskilda förhållanden, det har hvarken utskottet eller banko-
fullmäktige eller styrelsen för riksbankens afdelningskontor för-
nekat.

Hela frågan är beroende på att ändrade konjunkturer inträdt.
Om detta kontrakt hade blifvit upprättadt år 1896 eller 1897, då
hade konjunkturerna icke undergått någon förändring efter det
entreprenören uppgjorde sina beräkningar, och då skulle jag för
min del visst icke hafva kommit fram med anspråk på att Riks-
dagen skulle träda emellan. Här föreligga emellertid, som sagdt,
alldeles särskilda förhållanden, som gjort att entreprenören icke
kunnat på förhand beräkna, att han skulle förlora dessa 9,500 kronor.
Man ser således mycket väl, att entreprenören icke gått ut från
den synpunkten, att han, om det misslyckades, skulle anhålla om
hjälp hos Riksdagen. Hade samma konjunkturer varit gällande
under den tid, afdelningskontorets byggnad uppfördes, som då kon-
traktet ingicks, är det alldeles säkert, att entreprenören skulle

hafva sluppit att förlora dessa 9,500 kronor. Jag tror därför att här föreligga skäl, som göra att man icke så bestämdt bör hålla på den principiella sidan af saken, men att man dock därför ej bör anses hafva fastslagit den principen, att man skall tillmötesgå alla anspråk, som kunna framkomma från entreprenörerna.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till min motion.

Herrar *Wavrinsky* och *Nydahl* instämde häruti.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de derunder gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner dels å bifall till utskottets hemställan och dels å afslag derå och bifall i stället till den i ämnet afgifna motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Jansson i Krakerud begärde likväl votering, som ock företogs enligt följande nu uppsatta, justerade och anslagna voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad bankoutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utföll med 185 ja mot 20 nej; och hade utskottets hemställan alltså af kammaren bifallits.

§ 5.

Härefter företogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 6, i anledning af *dels* Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 5 och 6 regeringsformen, *dels* väckt motion om ändringar i §§ 6 och 15 regeringsformen, *dels* ock inom utskottet väckt förslag om ändrad lydelse af § 42 regeringsformen.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kammarne hänvisat Kongl. Maj:ts till Riksdagen aflättna proposition n:o 21, deruti Kongl. Maj:t till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

»Förslag
till ändrad lydelse af §§ 5 och 6 regeringsformen.

§ 5.

Statsrådet skall bestå af 11 ledamöter, bland hvilka Konungen utnämne en att vara statsminister och statsrådets främste ledamot. Dessa ega att alla i statsrådet förekommande ärenden öfvervara. Ej må fader och son eller bröder på en gång vara ledamöter af statsrådet.

§ 6.

Af statsrådets ledamöter skola åtta vara chefer och föredragande, hvar för sitt departement, nemligen:
ministern för utrikesärendena för utrikesdepartementet;
en chef för justitiedepartementet;
en för landförsvarsdepartementet, hvilken tillika vare Konungens rådgifvare i kommandomål för armén;
en för sjöförsvarsdepartementet, hvilken tillika vare Konungens rådgifvare i kommandomål för flottan;
en för civildepartementet;
en för jordbruksdepartementet;
en för finansdepartementet; samt
en för ecklesiastikdepartementet.

Den närmare fördelningen af ärendena, departementen emellan, bestämmes af Konungen genom en särskildt utfärdad, offentlig kungjord stadga.

Bland de tre statsråden utan departement böra minst två hafva förvaltat civil beställning.»

I sammanhang med den kongl. propositionen hade utskottet jemväl till behandling förehaft en af herr *M. Dahm* inom Andra Kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, n:o 233, uti hvilken motionären hemställt, att Riksdagen måtte antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 6 och 15 regeringsformen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

»§ 6.

Af statsrådets ledamöter skola sju var chefer och föredragande, hvar för sitt departement, nemligen;
ministern för utrikes ärendena för utrikesdepartementet;
en chef för justitiedepartementet;
en för försvarsdepartementet, hvilken tillika vare Konungens rådgifvare i kommandomål;
en för civildepartementet;

en för jordbruksdepartementet;
 en för finansdepartementet; samt
 en för ecklesiastikdepartementet.

Den närmare fördelningen af ärendena, departementen emellan, bestämmes af Konungen genom en särskildt utfärdad, offentligen kungjord stadga.

Bland de tre statsråden utan departement böra minst två hafva förvaltadt civil beställning.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

(Forts.)

§ 15.

Kommandomål, hvarmed förstås sådana, som Konungen, i egenkap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands och sjös, omedelbarligen besörjer, må Konungen, då han sjelf förer riksstyrelsen afgöra i närvaro af chefen för försvarsdepartementet eller den embetsman, åt hvilken Konungen allmän befattning dermed uppdragit. Den embetsman, som i kommandomål Konungen råd gifver, åligger vid ansvar, att, då dessa mål — — — — — göra det afseende, honom godt synes.»

Utskottet, inom hvilket uppmärksamhet fästs derå att, då af upprättande, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, af ett jordbruksdepartement, följde att statsrådets antal måste ökas till elfva, härigenom en motsägelse skulle uppstå mellan § 42 regeringsformen, andra stycket, och riksaktens bestämmelser om interimisregeringens sammansättning, hemstälde i förevarande utlåtande

1) att Riksdagen, med förklarande att Kongl. Maj:ts proposition icke kan i oförändradt skick bifallas, ville såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till förändrad lydelse af §§ 5, 6 och 42 regeringsformen:

§ 5.

Statsrådet skall bestå af *elfva* ledamöter, bland hvilka konungen utnämne en att vara statsminister och statsrådets främste ledamot. Dessa ega att alla i statsrådet förekommande ärenden öfvervara. Ej må fader och son eller bröder på en gång vara ledamöter af statsrådet.

§ 6.

Af statsrådets ledamöter skola *åtta* vara chefer och föredragande, hvar för sitt departement, nemligen:
 ministern för utrikes ärendena för utrikesdepartementet;
 en chef för justitiedepartementet;
 en för landförsvarsdepartementet, hvilken tillika vare Konungens rådgifvare i kommandomål för armén;

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

en för sjöförvarsdepartementet, hvilken tillika vare Konungens rådgifvare i kommandomål för flottan;
en för civildepartementet;
en för jordbruksdepartementet;
en för finansdepartementet; samt
en för ecklesiastikdepartementet.

Den närmare fördelningen af ärendena, departementen emellan, bestämmes af Konungen genom en särskildt utfärdad, offentlig kungjord stadga.

Bland de tre statsråden utan departement böra minst två hafva förvaltat civil beställning.

§ 42.

Skulle den olycka tima, att hela konungahuset, inom hvilket arfsrätten till riket räknas, på manliga sidan utginge, då förvalte äfven statsrådet regeringen med den magt, 39 § stadgar, intill dess Riksdagen hinner sammankomma och ett nytt konungahus utkora, samt den valde Konungen regeringen tillträdt.

2) att herr Dahns motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer

af herr *Unger* mot utskottets beslut i fråga om förändring af § 42 regeringsformen;

af herr *Alin*, som ansett, att utskottet bort, med upptagande af den i de Kongl. Maj:ts proposition åtföljande statsrådsprotokoll berörda tanken på besvärsmålens skiljande från statsrådet och öfverlemnande till en särskild administrativ högsta domstol, föreslå, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla att, om möjligt nästkommande år, erhålla fullständig utredning af frågan om inrättandet af en sådan domstol jemte det förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda:

af herr *Ljungman*, som ansett att utskottet bort hemställa att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla dels om en fullständig utredning af frågan om inrättandet af en särskild högsta domstol eller s. k. regeringsrätt för utöfvandet af Kongl. Maj:ts administrativa domsrätt, dels ock om sådan proposition till Riksdagen, hvartill denna utredning kan föranleda;

af herr *Dahn*, som föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, särskildt på grund af komiténs för försvarsdepartementens sammanslagning gjorda hemställan, till Riksdagen framlägga förslag till sammanslagning af de båda försvarsdepartementen till ett departement;

af herr *Johnsson*, som hemställt att § 42 regeringsformen, andra stycket, må erhålla följande förändrade lydelse:

Uti alla de fall, då enligt denna och föregående tre §§ riksstyrelsen föres af statsrådet, må ej beslut fattas, der ej minst tio af dess ledamöter äro närvarande och rösta.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Efter föredragning af *punkten 1* lemnades ordet till

Herr *Ljungman*, som yttrade: Då tvifvels utan särskilda beslut måste fattas rörande hvardera *punkten* för sig, men diskussionen i alla händelser kommer att röra sig om det hela, får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att diskussionen måtte få röra sig om båda *punkterna* på samma gång.

Sedan kammaren bifallit hvad herr *Ljungman* sålunda föreslagit samt härefter *punkten 2* jemväl blifvit föredragen, begärdes ordet af

Herr *Dahn*, som yttrade: Som herrarne finna, hafva konstitutionsutskottets ledamöter varit temligen eniga med afseende derpå, att ett ytterligare statsdepartement borde inrättas inom det civila området. Men med afseende på de grupper af ärenden, som skulle öfverföras till det nya departementet, hafva åsigtarna varit ganska delade. Jag har för min del icke reserverat mig mot första *punkten*, därför att jag ansett, att ytterligare ett departement vore af behofvet påkalladt. Men nog förefaller det rätt besynnerligt, att icke ärenden, som röra jordbruket och dess binäringar, skulle stanna kvar inom civildepartementet, dit landsstaterna och kammarkollegium höra, då dessa grupper äro ganska nära beslätade, och i stället till det nya departementet öfverföras ärenden rörande samfärdsanstalter eller handel och sjöfart, som ligga mycket nära hvarandra och hvar för sig lämpligen kunde bilda hufvudgruppen i det nya departementet. Vi veta, att hela vår jernvägstrafik utvecklats sig så, att den med afseende på de kapital och den arbetspersonal den rör sig med är snarare än något annat embetsverk i behof af en egen målsman. Min öfvertygelse är, att, om man — såsom jag tager för gifvet blir händelsen — fattar beslut om inrättande af ett jordbruksdepartement, det icke skall dröja länge, innan man blir nödsakad inrätta äfven ett kommunikationsdepartement. Men då få vi icke elfva utan tolf statsråd, alltså två, med afseende på hvilka man icke vet, hvart man skall göra af dem, då det blir fråga om interimregering. Såsom herrarne veta, hafva just från denna synpunkt vissa konstitutionella svårigheter yppat sig med afseende på Kongl. Maj:ts förslag. Visserligen sökte man i utskottet först skriva om sista momentet i 42 paragrafen regeringsformen, men då det icke lyckades, strök man det helt enkelt. Svårigheterna upphöra dock icke dermed. Tydligt är nemligen,

Ang. upprät-
sande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

att, om en interimregering skall komma till stånd, ett af de svenska statsråden icke kan få vara med, då enligt § 7 riksakten och Norges grundlag det skall vara tio statsråd från hvardera riket. Huru skall man då bära sig åt? Skall man lotta om hvilket af statsråden som skall uteslutas? Skall konseljpresidenten, det vill säga statsministern, bestämma det? Eller skall det gå i tur och ordning? Skall det vara den yngste som skall uteslutas, eller hvilken? En svårighet står alltid kvar. Jag har därför tänkt, att om man, såsom denna kammare inemot trettio år uttalat sig för, företoge en sammanslagning af landt- och sjöförvarsdepartementen till ett försvarsdepartement, statsrådets antal skulle såsom hittills blifva tio; och att en sådan sammanslagning skulle kunna ega rum har jag sökt visa i motiveringen till min reservation. Till statsrådsprotokollet af den 9 januari 1871 yttrade dåvarande chefen för sjöförvarsdepartementet — det var visserligen en landt-officer, men en landt-officer sådan, att under den tid han förestod sjöförvarsdepartementet detta gjorde större uppsving än det sedan gjort intill de sista tiderna —, att han ansåge vår flotta på grund af våra begränsade tillgångar icke kunna spela en sådan roll, att den skulle kunna upptaga kampen mot fienden vid dess kuster eller på öppna hafvet, utan väsentligen måste blifva ett stöd för försvaret till lands. Derför äro våra fartyg, äfven de största pansarfartyg, byggda så, att de kunna röra sig inomskärs. Således bör sjöförsvaret betraktas som en första linie i försvaret. Likaså framhöll en annan högre officer, general Björnstjerna, vid 1874 års riksdag, att det låge nära till hands att försvaret blefve lagdt i en mans hand, emedan hvad som vore nödvändigt i krig det vore också lika nödvändigt att förbereda och planlägga under freden. Men då säger man: om, såsom antagligt är, försvarsministern blefve en landt-officer, skulle flottans intressen tillbakasettas. Men jag har redan visat, att då det var en landt-officer, som stod i spetsen för sjöförvarsdepartementet, flottan gjorde det största uppsving den gjort på långa tider. Man säger visserligen, att endast ett land, nemligen Norge, har sammanslagit försvarsdepartementen till ett, och framhåller, hurusom den norska flottan derigenom råkat i lägervall. Men jag tror, att den norska flottan har, likasom den svenska, först under de senare tiderna erhållit någon större utveckling, och det visar sig — så vida man kan tro hvad som i tidningarna uppgifves — att norska flottan redan nu eller åtminstone nästa år är ungefär jemförlig med den svenska. Det ser således icke ut, som om norska flottan kommit att stå tillbaka på grund deraf, att en landt-officer stått i spetsen för hela försvarsdepartementet.

Man kan ju ock gå ännu längre. Man kan ju taga hänsyn till länder sådana som England och Frankrike, der försvarsministern rent af kan vara en civil person. Hvad som kan låta sig göra i länder, der man rör sig med så ofantligt stora kapital så väl som

sådan materiel, sådana härmassor och flottor som i Frankrike och England, det låter sig nog äfven göra i vårt land, som är såsom en lilleput mot dem.

Den af Kongl. Maj:t 1894 tillsatta försvarskomitén har ock ansett, att det vore alldeles nödvändigt, att en sådan sammanslagning komme till stånd. Att reservanterna, som voro sjöofficerare, satte sig emot detta, var naturligt. Men vi veta, hvilka som sutto i denna komité utom de militära fackmännen. Det var bland andra en af vårt lands största administrativa förmågor; han var ock komiténs ordförande. Denna komité framhåller särskildt, att om målsmanskapet för rikets hela försvarsväsen lades i en enda mans hand, skulle kunna vinnas den betydande fördelen af en mera *systematisk och enhetlig administration* med deraf följande förenklingar och besparingar, ej minst vid anskaffning af materiel och förråd af hvarjehanda slag; och särskildt borde detta önskningsmål främjas genom den förening af armé- och marinförvaltningarna, hvilken komitén ansett böra blifva en följd af de båda departementens förening. Komitén framhåller ock såsom ett bevis på oefferttligheten i det nuvarande systemet, hurusom våra kustbefästningar lyda delvis under landförsvarsdepartementet, delvis under sjöförsvarsdepartementet, utan någon egentlig planmessighet vid fördelningen. Dock ansåg komitén en sammanslagning af försvarsdepartementen icke böra »allt för mycket påskyndas» i anledning af pågående organisationsarbete inom landförsvarets område. Men detta sades för fyra å fem år sedan; och då var ett sådant uttalande helt naturligt med hänsyn till den kort förut 1892 beslutade nya arméorganisationen. Nu har emellertid organisationen utvecklats sig så, att regeringen begärt till och med anslag för mobilisering för att visa, hvad denna organisation duger till. Då synes tiden vara inne, att en sammanslagning af försvarsdepartementen kunde låta sig göra.

På grund af hvad jag nu yttrat, skall jag, herr talman, anhålla att få yrka bifall till min reservation.

Häruti instämde herr *Nydahl*.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Annerstedt: Den föregående talaren synes mig hafva anfört hufvudsakligen två omständigheter, som efter hans uppfattning skulle tala därför, att den kongl. propositionen icke borde bifallas, utan att inrättandet af det nya departement, som af Kongl. Maj:t blifvit föreslaget, skulle förenas med en sammanslagning utaf de båda försvarsdepartementen.

Det första var, om jag fattade honom rätt, att den omständigheten, att statsrådets antal ökades till elfva, skulle medföra någon svårighet vid bestämmandet af hvilka tio af det svenska statsrådets ledamöter skulle ingå i interimsregeringen. Hvad detta beträffar,

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

(Forts.)

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.

(Forts.)

tror jag att svårighet härvid icke torde uppkomma. Redan nu är förhållandet det, att hufvudregeln för interimisregeringens sammanställning är att lika många ledamöter af det svenska statsrådet som af det norska skola deltaga uti interimisregeringens sammanträden. Erfarenheten visar, att under de tider, då interimisregeringen fungerat, särskilda omständigheter föranledt, att icke alla ledamöter från den norska sidan hela tiden varit närvarande, utan därför vid vissa af interimisregeringens sammanträden ledamöternas antal icke uppgått till tjugo, utan till ett färre antal. Interimisregeringens protokoll utvisa, att sammanträden hållits och beslut fattats med sex, tio, sexton och aderton ledamöter. Men någon svårighet har, så vidt protokollen gifva vid handen, icke uppkommit deraf, att icke samtliga de tio svenska statsråden skolat i sammanträdena deltaga. Det ligger väl ock i sakens natur, att det icke för en regering skall kunna erbjuda några som helst svårigheter att efter för handen varande omständigheter ordna tjänstgöringen statsråden emellan för sådana fall, då icke alla kunna vara tillstädes. Till exempel behöfver man blott återropa det fall, att, då under konungens frånvaro från hufvudstaden, i landsorten eller i Norge den särskildt tillförordnade regeringen i Stockholm fungerat, det aldrig visat sig att svårigheter uppstått för det fall, att någon ledamot i regeringen blifvit af laga förfall hindrad att der tjänstgöra, utan har regeringen alltid kunnat utan svårighet inkalla något af de lediga statsråden för att fylla det lagbestämda antalet af fyra. På samma sätt kan man vara berättigad att antaga, att för regeringen aldrig skall kunna uppkomma några svårigheter att bestämma — under förutsättning att antalet statsråd i svenska grundlagen bestämmas till elfva — hvilka tio skola ingå i interimisregeringen och att vid förfall för någon af dessa tio inkalla den elfte. Från denna sida sedt torde alltså några olägenheter af den ifrågasatta förändringen icke kunna antagas uppkomma.

I allt fall är detta ett förhållande, som icke nu för första gången är framlagdt för Riksdagen. Vid riksdagen 1856—1858 framlade Kongl. Maj:t ett förslag om ökning af statsrådets antal till tolf ledamöter, och Riksdagens konstitutionsutskott, hvilket icke biträdde detta förslag, uppgjorde ett sjelfständigt förslag, enligt hvilket statsrådets antal skulle vara elfva. Men hvarken hos Kongl. Maj:t eller hos Riksdagens konstitutionsutskott uppkom då någon tanke derpå, att det skulle behöfvas med afseende på interimisregeringens sammansättning några bestämmelser om, hvilka af dessa tolf eller elfva skulle vara de, som inginge i interimisregeringen.

Hvad åter angår frågan om sammanslagningen af de båda försvarsdepartementen, torde här föreligga ett fall, då den gamla regeln kan tillämpas att utvecklingen går i den riktning, att hvad man den ena tiden eftersträfvat, det sätter man, sedan målet väl

blifvit uppnått, icke så stort värde på, emedan man sträfvar efter något annat.

Jag vill erinra derom, att under den tid, som föregick 1840 års omorganisation af statsrådet, det knappast var någon omständighet, som den del af Riksdagen, hvilken önskade förändring af statsrådets sammansättning, satte så stort värde på och ansåg vara ett så väsentligt framsteg som just afskaffandet af särskilda föredragande för kommandomål. Under det decennium, som närmast föregick 1840 års förändring af statsrådets sammansättning, var den allmänna opinionen alldeles bestämd deri, att anordningen med särskilda föredragande för kommandomål innebar en olägenhet, som borde afhjelpas. Och såsom en synnerlig fördel af den då genomförda omorganisationen af statsrådet framhölls, att det var statsråd, som blefvo föredragande afven i kommandomål. Denna fördel är man nu benägen att uppgifva i angifvet syfte att vinna enhet i försvarsärendenas förvaltning! Emellertid är det att observera, att de chefer, som under försvarsministern skulle komma att stå i spetsen för de olika kommandoärendena, otvivelaktigt hvar för sig skulle hafva bestämmanderätt i fråga om en icke oväsentlig del af de ärenden, som komme att tillhöra försvarsdepartementets afgörande, och långt ifrån att åstadkomma den eftertraktade enheten i försvarsärendenas behandling, skulle sålunda den ifrågasatta sammanslagningen medföra en tredelning, som för visso icke vore bättre än det nuvarande tillståndet.

Ur rent militärisk synpunkt skulle den föreslagna sammanslagningen icke innebära någon fördel. Man får väl antaga, att det till exempel inom sjöförsvaret och dess personal finnes en känsla af hvad som för detta vapen kan vara det lämpligaste. Der är emellertid den allmänna uppfattningen utan all fråga den, att det icke för sjöförsvarets utveckling inom vårt land skulle vara lyckligt, om sjöförsvarets angelägenheter sammansloges med landförsvarsärendena och i spetsen för den gemensamma förvaltningen komme en landtofficer. Det är visserligen mycket möjligt, att en sådan officer skulle tillvarataga flottans intressen lika väl som en sjöofficer, men hvad han icke skulle kunna förebygga vore en misstanke om att så ej vore förhållandet. Man skulle inom flottan tillskrifva chefen till exempel en minskning i anslag till flottan, hvilka i sjelfva verket icke skulle bero på honom, utan på representationens åsigt om hvad som vid en viss tidpunkt kunde för sådant ändamål beviljas. Det är, enligt hvad erfarenheten utvisar, icke ett lämpligt förhållande, att inom de sjömilitära kretsarne en sådan misstanke förefinnes, till stöd hvarför åberopas, om också med orätt, förhållandet med bevillingarna till flottan.

Då man således ej kan antaga, att från vapnets sida sedt den ifrågasatta sammanslagningen skulle medföra någon fördel, så skulle den enda vinsten bestå i den besparing, som derigenom kunde göras. Det skulle sålunda i lyckligaste fall blifva en statsrådslön

Ang. upprättandet af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprät-
tandet af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

på 17,000 kronor, som skulle vinnas genom sammanslagningen. Men detta belopp torde dock icke kunna anses vara af någon betydelse vid afgörandet af frågan om huru högsta ledningen af sjöförsvaret skall ordnas.

Jag torde icke behöfva tillägga, att exempel från främmande länder i fråga om organisationen af högsta ledningen inom de olika förvaltningsgrenarne alltid måste blifva mera eller mindre vilseledande, då man icke kan taga tillräcklig hänsyn jemväl till de förhållanden i öfrigt, som förefinnas inom det främmande landet, och hvilka utan allt tvifvel äro i hög grad medbestämmande orsaker till att det system, som i det främmande landet tillämpas, der är lämpligt och verkar väl. Då man ej kan till det egna landet öfverflytta alla de förhållanden, som i ett annat land gemensamt medfört god verkan, så har erfarenheten visat, att genomförandet af allenast någon detalj icke verkar så fördelaktigt, som man föreställt sig, utan tvärtom skadligt i stället för nyttigt.

Det är, såsom denna frågas föregående behandling torde utvisa, ett allmänt erkänt förhållande, att arbetsbördan inom civildepartementet nu är så stor, att den behöfver delas, om man i spetsen för detta departement skall få en person, som icke blott utöfvar ledningen af de löpande ärendena inom departementet, utan också har tid och krafter för de större frågor, som under samhällets utveckling komma på detta departements pröfning och afgörande. Vid detta förhållande och då man torde kunna säga, att den ifrågasatta sammanslagningen af försvarsdepartementen icke skulle inverka fördelaktigt på vare sig landtförsvarets eller sjöförsvarets intressen samt den besparing, som genom en sammanslagning kunde åstadkommas, icke bör tillmätas någon synnerlig betydelse, hoppas jag, att Andra Kammaren skall genom bifall till konstitutionsutskottets förslag bereda möjlighet att inom en ej allt för aflägsen framtid få den nu ifrågavarande reformen genomförd.

Innan jag lemnar ordet, torde det tillåtas mig förklara, att då konstitutionsutskottets förslag skiljer sig från Kongl. Maj:ts derigenom, att sista stycket i 42 paragrafen regeringsformen blifvit uteslutet, intet är från regeringens synpunkt att erinra emot en sådan förändring. Jag ber också att få tillägga, att den omständigheten, att den kungliga propositionen icke innehöll förslag om en sådan ändring af 42 paragrafen regeringsformen, icke berodde på att man vid propositionens affattande förbisett den skiljaktighet, som skulle komma att förefinnas emellan 42 paragrafen regeringsformen och 7 paragrafen riksakten. Men förhållandet var, att en sådan skiljaktighet förefunnits hela tiden emellan åren 1815 och 1840, i det att under denna tid svenska statsråden och statssekreterarne tillsammans utgjorde ett högre antal än tio samt enligt den lydelse, som sista stycket af 42 paragrafen regeringsformen då hade, riksstyrelsen skulle föras af samtliga statsråd och statssekreterare. Denna olikhet i de båda lagrummens lydelse ansåg

man då icke behöfva afhjelpas, därför att de båda lagrummen lagstiftade för särskilda fall, 42 paragrafen regeringsformen för det fall, att svenska statsrådet ensamt förde riksstyrelsen, och 7 paragrafen riksakten för det fall, att interimregering skulle inträda. Nu är det visserligen sant, att ett sådant fall som det förra icke kan inträffa, eftersom enligt riksakten interimregering i åsyftade fall skall förefinnas, men man ansåg emellertid då för tiden ej behöfligt att ändra 42 paragrafen regeringsformen. Lika litet fann man vid 1856—58 årens riksdag, då det, såsom nämndt, var ifrågasatt att öka antalet ledamöter i statsrådet, nödigt att ändra sista stycket i 42 paragrafen regeringsformen. Men som nyss blifvit yttradt, då konstitutionsutskottet föreslagit styckets borttagande, så förefinnes icke något att deremot erinra.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Lika öfvertygad som jag för min enskilda del har blifvit derom, att ett nytt departements inrättande för vissa civila ärendens handläggning är af nödvändigheten påkalladt, lika beklagligt skulle jag tycka det vara, om ett sådant mål vunnes genom ett undanskjutande för en obestämd, kanske för all, framtid af denna kammars gamla önskningsmål, de båda försvarsdepartementens sammanslagning.

Det är således hufvudsakligast vid den synpunkten, vid den delen af frågan, som jag för min del vill fästa mig. Jag har dervid att först framställa ett par egenheter rörande frågans formella behandling, hvilka frapperat mig.

Till en början förefaller det mig egendomligt att, sedan herr statsrådet och chefen för kongl. civildepartementet behandlat frågans realitet i alla öfriga delar, han förklarar, att frågan om försvarsdepartementens sammanslagning och den utredning, som dit hörer, torde tillkomma herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet handläggning. Det är ju klart, att en sådan utredning i sjelfva verket icke kan täckas af några formella synpunkter, ty den formella synpunkt, som skulle kunna föranleda herr justitieministerns medverkan i saken, kan ju icke gerna sträcka sig längre, än så vidt den ifrågasatta reformen föranleder ändring af lag- eller grundlagsparagrafer. Jag undrar nu, om jag har så alldeles orätt, då jag antager, att ett af skälen för detta öfverlemnande har varit en viss obenägenhet hos herr civilministern att sjelf hålla i skaffet på den yxa, som varit bestämd till att aflifva ett gammalt och — åtminstone förut — mycket omhuldadt önskemål hos denna kammare. Möjligen har också en annan synpunkt spelat in, nämligen tilliten till rättvisans af gammalt kända blindhet, en egenskap, som här vid låg dock måste i hög grad tagas i anspråk för att helt och hållet fördölja de synpunkter, hvilka sjelfva det sunda förnuftet synes gifva vid handen i fråga om sammanslagningen af försvarsdepartementen, och hvilka på ett ganska klart och öfvertygande sätt blifvit framlagda af komiterade för utredningen af denna fråga.

*Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.*
(Forts.)

Den andra egenheten vid frågans formella behandling utgöres just af det sätt, hvarpå herr justitieministern ansett sig befogad att affärda sammanslagningskomiténs utlåtande. Det var ju fråga om ett önskemål, som Andra Kammaren med ständigt växande majoritet — sista gången utan votering — uppställt, ett önskemål, som af denna orsak öfverlemnats till behandling af en komité, hvilken, såsom jag tror, måste erkännas vara utvald med stor omsorg. Man kan väl säga, att i det närmaste hvar och en af denna komités medlemmar ådagalagt så pass mycket administrativ skicklighet och egde så pass mycken vana i allmänna värf, att herr justitieministern till äfventyrs borde redan för den skull behandlat komitéutlåtandet med hvad jag skulle vilja kalla större hänsynsfullhet. Då nemligen ett sådant utlåtande blir föremål för behandling inom regeringen, så förefaller det mig, som borde man kunna hafva berättigade anspråk derpå, att de hufvudskäl, som komitén framlagt, också skola blifva framlagda i regeringen, der blifva diskuterade, möjligen göras till föremål för vederläggning — ty åsigtorna kunna ju vara olika —, men i allt fall icke förtigas. Det förefaller mig vidare, att om anmärkningar framställas mot komiténs förslag, så bör det icke heller förtigas, att dessa anmärkningar till äfventyrs redan förut varit af komitén sjelf upptagna till behandling, och att komitén måhända redan sjelf försökt vederlägga dem. Vi skola nu se till, huru herr justitieministern uppfyllt dessa anspråk, i fall de nu äro befogade.

Det första skälet, som komitén framlagt, är det, att Sveriges försvarsväsen är på ett alldeles särskildt sätt, i anseende till landets belägenhet och jernförelsevis ringa tillgångar, i behof af en planmessig enhetlighet. Och komitén uppvisar, hurusom den enhetlighet, som är oundgängligen erforderlig i krig, uppenbarligen är eftersträfvansvärd äfven under fred. Men detta skäl finnes icke af herr justitieministern upptaget eller omnämndt i hans yttrande.

Det andra skälet, som komitén framlagt, är, att man visserligen kunde säga, att tvenne chefer för försvaret kunde vara lämpliga att hafva för att, genom inbördes täflan dem emellan, uppbringa de olika slagen af försvarsvapen till största möjliga fullkomlighet. Detta nemligen för så vidt landets tillgångar vore obegränsade. Men då landets tillgångar tvärt om äro mycket begränsade, så måste, anser komitén, de jernförelsevis och i förhållande till de stora främmande staterna ringa tillgångar, som vårt land kan anslå åt sitt försvar, i allra högsta grad blifva med hänsyn till sin nytta och sina fruktbärande verkningar beroende af en planmessig och klok fördelning mellan de båda olika försvarsvapnen. Komitén yttrar några ord, som jag skulle vilja beteckna såsom verkligt visa statsmannasord, derom, att ett litet anslag, väl och planmessigt fördeladt, kan verka i betydligt högre grad fruktbringande än ett större anslag utan en sådan fördelning.

Efter att hafva framlagt dessa skäl — af hvilka icke heller

det andra blifvit af herr justitieministern upptaget till behandling — säger komitén:

»De fördelar af departementens förening under en chef, hvilka komitén nu framhållit, äro, enligt komiténs omdöme, af den hufvudsakliga vigt och betydelse för försvarsverket i dess helhet, att desamma måste uppskattas såsom det allra väsentligaste af hvad som genom föreningen kan vinnas, och till dessa fördelar anser komitén ock, att i den föreliggande frågan bör förnämligast tagas hänsyn.»

Det är dessa, de väsentligaste skälen, de förnämsta hänsynen, som herr chefen för justitiedepartementet aktat lämpligt att vid sin föredragning inför Konungen helt och hållet lemna ur räkningen och förtiga.

Men komitén har icke inskränkt sig till dessa hufvudsakliga och väsentliga skäl. Komitén har derutöfver framhållit, att vissa andra, mycket afsevärda fördelar skulle vinnas genom en sammanslagning. Sålunda framhåller komitén, hurusom en administrativ enhet skulle vinnas, som eljest icke låter sig uppnås, och hvars frånvaro, såsom komitén visar, redan förut orsakat en känbar brist i vårt försvarsväsen.

Komitén framhåller vidare, hurusom en enhet uti de rörande försvarets olika vapen utkommande författningar och föreskrifter skulle blifva följden af den föreslagna departementala enheten, och komitén beklagar, att en sådan enhet, såsom många gånger visat sig förut, har saknats. Äfven dessa båda skäl äro af herr chefen för justitiedepartementet med lika samvetsgrannhet uteslutna ur hans uttalande.

Komitén anför ytterligare, att chefen för sjöförsvaret för närvarande eger ett flertal åligganden, hvilka icke följa af hans egenkap att vara föredragande departementschef och hvilka skulle kunna genom den nya anordningen skiljas från honom. Icke heller detta skälet har herr justitieministern omnämndt.

Slutligen framhåller komitén, att i och med försvarsdepartementens sammanslagning yppas möjlighet till upprättande af ett nytt departement, utan att departementens antal ökas. Komitén ansluter sig till deras mening, som redan förut framhållit, att det för ett så litet land som vårt icke vore så lyckligt, om statsrådets antal allt för mycket ökades. Icke heller detta skäl finnes omnämndt. Inga af de skäl, som komitén framhållit, icke de hufvudsakliga, icke de mera sekundära, finnas af herr justitieministern upptagna i hans framställning till Konungen.

Man skulle då kunna förmoda, att de invändningar mot en sammanslagning, som herr chefen för justitiedepartementet i samma sitt yttrande framställt, skulle vara af den afgörande och nya beskaffenhet, att de i och för sig gjorde onödigt att till vederläggning upptaga komiténs positiva skäl. Men ser man på de anmärk-

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(För:s.)

ningar, som herr justitieministern framställt, så finner man, att de hvarken äro nya, ej heller af komitén förbisedda.

Den första anmärkningen — hvilken herr justitieministern också muntligen här upprepat — skulle vara den, att komiténs förslag innebure en återgång till systemet med föredragande generaladjutanter, hvilket fans före 1840 års nya departementalordning och som då, enligt herr justitieministerns upplysning, väckte synnerligt motstånd och klander. Sammanslagningskomitén har på sidan 23 i sitt utlåtande omförmält i allmänna ordalag det klander, som rigtades mot den före 1840 bestående ordningen; men komitén yttrar derom:

»De förhållanden, som under perioden 1809—1840 rådde i afseende å sättet för regeringsmagtens utöfning, voro emellertid så väsentligt olika mot de nuvarande, att någon bestämd slutsats i nu förevarande afseende ej torde kunna dragas vare sig deraf, att den under nämnda tid bestående organisationen icke synes hafva medfört några betydligare olägenheter» — detta är således komiténs omdöme om de anmärkningar, som framstälts — »eller deraf, att den slutligen fick vika för den nu gällande, ett yttrande, hvarmed, enligt mitt antagande, komitén måste menat, att regeringsmagten sedan århundradets förra hälft mer och mer, efter konstitutionella principer, förlagts i det samlade statsrådets hand och att följaktligen det gamla styrelsesättet af mera personlig natur och med de särskilda föredragandena mera såsom specialbiträden för hvar sin förvaltningsgren fått gifva vika, samt att på grund häraf ett föredragande statsråd genom sin ställning till regeringen i sin helhet har vida större möjlighet att göra sig respekterad än förut i förhållande till en föredragande generaladjutant.

Det är sant, att komitén på ett annat ställe uttalar, att svårigheter möjligen kunna uppkomma, men komitén vill icke erkänna, att de ligga uti sjelfva organisationen, utan säger, att de måste kunna öfvervinnas, i händelse man finner en försvarsminister med stora personliga egenskaper. En sådan försvarsminister erkände komitén, att dess förslag förutsätter, och jag hoppas, att herr justitieministerns motstånd icke skall innebära, att den nuvarande regeringen befinner sig i tröstlös förlägenhet, om hvar det står att finna en försvarsminister med stora personliga egenskaper.

Den andra anmärkning, som chefen för justitiedepartementet har gjort, är den, att om endast en enda militär föredragande statsrådsledamot skulle finnas, så skulle i fall han valdes ur landtarmén sjöförsvaret blifva missnöjdt, och om han valdes ur sjöförsvaret landtarmén blifva missnöjd. För min del måste jag erkänna, att jag icke fullt kan uppskatta och uppfatta den ofantliga hänsyn, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet tager till den presumerade större eller mindre belåtenheten hos de särskilda vapnen. Frågan är väl att få försvarsväsendet så väl skött och förvaltadt som möjligt. Sådana åsichter hos det ena eller andra

vapnet, som herr justitieministern berört, kunna till äfventyrs vara fördomar, och om de äro fördomar, böra de icke spela någon rol vid lagstiftningen.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Komitén har äfven egnat ett besvarande åt den af herr statsrådet nu framställda anmärkningen och dervid, såsom mig synes, ganska riktigt uppvisat, dels att det nästan inom hvarje förvaltningsgren finnes områden, i hvilka den föredragande icke är egentlig specialist — hvadan detta här icke skulle blifva någon nyhet — och dels att systemet med tvenne föredragande generaladjutanter utan tvifvel skulle uppfylla alla nödiga fordringar i fråga om de båda vapnens likformiga tillgodoseende, hvarjemte icke bör förbises, att komitén icke hyser den paniska förskräckelse för en civil försvarsminister, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet synes hysa.

Slutligen har herr justitieministern på två rader omnämnt, »att i de länder, der så väl armé som flotta finnas, utom i Österrike-Ungern och Norge, landt- och sjöförsvaret hafva hvar sin särskilda departementschef». Det förefaller mig, som om herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet då också skulle hafva kunnat upptaga och omnämna, att komitén uppmärksammat detta förhållande, att den i sitt utlåtande egnat en utredning åt förhållandena i främmande länder, och att resultatet på sid. 27 i komiténs betänkande uttryckes sålunda: »Med fog må af nu vidrörda sakförhållanden den slutsats dragas, att särskilda krigs- och sjöministrar icke kunna umbäras inom stater, hvilkas politiska ställning kräfver en stor sjögående flotta, men ingalunda lärer deraf följa, att enahanda anordning är oundgänglig för en stat, som för sitt krigsväsende uppställer det blygsammare politiska målet: neutralitetens upprätthållande, så länge ske kan, och, när sådant icke längre är möjligt, försvar af egna kuster och egna landamären.» Då herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet helt naket har omnämnt förhållandena i främmande länder, så förefaller det mig, som om detta skäl vore temligen betydelselöst, då han icke ens egnat ett ord till uppmärksamhet och vederläggning af hvad komitén till belysning af detta förhållande har yttrat.

På samma gång, herr talman, som jag således för min del måste beklaga, att en så vigtig fråga har fått en mot sin betydelse så litet svarande utredning, som här är fallet, måste jag säga, att beskaffenheten af det motstånd, som i allmänhet reses mot en sammanslagning af försvarsdepartementen, mer än något annat synes mig vara egnadt att öfvertyga om nödvändigheten af en sammanslagning. Jag menar, att om detta motstånd endast bestode uti en vanlig administrativ tröghet, om jag så får säga, mot vidtgående administrativa reformer, eller om det allenast bestode uti ett icke heller ovanligt byråkratiskt motstånd mot uppoffrandet af ett embetsverk med hvad dertill hörer, så skulle motståndet i och för sig icke vara annat än ett sådant, som man skulle kunna vänta,

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

och det skulle ej heller hafva någon större betydelse för sjelfva frågan. Men den stora betydelsen af motståndet synes mig ligga deri, att det är tydligt, att motståndarne helt och hållet förbise det principiella skäl, som tvifvelsutan legat till grund för Andra Kammarens upprepade gånger fattade beslut, och som i tydliga och klara ordalag lagts till grund för sammanslagningskomiténs förslag — jag menar nödvändigheten af en planmessig enhetlighet i försvaret, nödvändigheten af dess planmessiga anordnande under fredens dagar för möjligheten af dess planmessiga genomförande under krigets. Det är den omständigheten, att man alldeles icke kan eller vill fatta detta, som synes mig visa, att en sjuk punkt finnes i framför allt den militära, men äfven den civila uppfattningen af dessa saker, hvilken synes hafva anslutit sig till den militära.

Departementens sammanslagning är icke i och för sig komiténs mål. Det är alldeles icke ur sparsamhetssynpunkt, som förslaget framkommit. Det är framlagdt för att tjena försvarets enhetlighet, och om det förfaller därför att man icke förstär, att detta är en viktig, en principiel synpunkt, som man icke får släppa, så är det efter min tanke så mycket nödvändigare för departementsreformens anhängare att icke släppa denna synpunkt, utan åter och åter upprepa den, till dess man lyckats att få den verkligen uppmärksammad.

Det är på de af mig nu anförda skäl, herr talman, som jag för min del tillåter mig att yrka afslag på den första punkten i utskottets betänkande.

Med herr Staaff förenade sig herrar *Nyström, David Bergström, Eklund* i Stockholm, *Branting* och *Norman*.

Herr Lundgren: Herr grefve och talman, mina herrar! Såsom det af utskottets utredning framgår, har frågan om ett nytt regeringsdepartement redan länge stått på dagordningen, och jag har visst icke för afsigt att uttala någon annan mening än den, som gjort sig gällande i utskottets betänkande, alldenstund äfven jag för min del anser, att ett dylikt nytt departement är behöfligt. Detta departement skulle ju tjena två olika ändamål; det skulle dels lätta den oerhörda börda, som nu tynger civildepartementet och dess chef, dels äfven i sin mån gagna landets modernäring, jordbruket.

Anledningen till, att jag i denna fråga tagit till orda, är emellertid den, att jag som gammal affärsman anser mig böra erinra derom, att detta nu föreslagna nya departement i långa tider varit tänkt så, som skulle detsamma också taga om hand handelns och näringarnas intressen. Jag tror icke, att detta önskningsmål från handelns och näringarnas sida kan sägas blifva uppfyllt derigenom, att de mål, som angå dem, blifva helt enhelt öfverflyttade från civildepartementet till finansdepartementet, och att dermed allt

skulle vara väl bestämdt. Mitt uppträdande har till ändamål att framhålla, att det tvärtom är min uppfattning, att en sådan anordning icke skulle blifva lämplig för framtiden, om den än skulle tänkas kunna ske under den närmaste framtiden.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Jag ber att få erinra om, att genom handeln och näringarna statskassan troligen erhåller största delen af de öfverskottsmillioner, hvarom så mycket talats och skrifvits i våra dagar, att vidare dessa näringar erlægga kanske största delen af hela rikets bevilling, och att följaktligen dessa näringar kunna hafva grundade kraf på att deras intressen i det afseende, hvarom här är fråga, skola blifva tillgodosedda. Jag tror, att det icke är någon tillfällighet, att i det land, der handel och industri stå högst, nemligen England eller Storbritannien, det finnes, såsom vi alla veta, ett departement för handel och industri, nemligen Board of Trade, hvilket troligtvis, ja, till och med säkert icke haft så liten andel i den utveckling, som dessa näringar der erhållit.

Det är under uttalande af den förhoppning, att den erinran, som jag nu tagit mig friheten att göra, ju förr dess bättre måtte uppmärksammas från regeringens och Riksdagens sida, som jag, herr grefve och talman, ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets föreliggande betänkande.

Herr *Petri* instämde häruti.

Herr *Johnsson*: Herr talman, mina herrar! Som herrarne torde finna af utskottets betänkande, har jag icke kunnat gilla utskottets beslut att utesluta andra stycket af 42 § regeringsformen. Skulle man nu kunna sätta lit till hvad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nyss anförde, så skulle det ju icke vara någon fara med den saken. Herr statsrådet anförde nemligen, att fråga om statsrådets antal reglerades mycket lätt. Statsrådet ordnade, förmenades det, denna sak så, som det fölle sig lägligt. I interimregeringen hafva nemligen 8, 12 och 18 medlemmar deltagit i beslutet, och, sade herr statsrådet, då den tillförordnade rageringen kan föras af några få ledamöter, så vore det icke af någon vigt, att paragrafen stode qvar sådan som den nu lyder, likasom något hinder icke syntes föreligga, att punkten kunde strykas såsom utskottet föreslagit. Gent emot yttrandet, att, då regeringen kan föras af några få ledamöter under en tillförordnad regering, det icke skulle vara af någon stor vigt, huru många, som deltaga i en interimregering, ber jag få fästa uppmärksamheten på den väsentliga skilnad, som förefinnes mellan en tillförordnad regering och den befogenhet, en sådan har enligt 43 § regeringsformen, samt å andra sidan en interimregering eller den regering, som för statsstyrelsen. I det första fallet har regeringen icke att fatta beslut annat än i sådana frågor, som Konungen medgifver; i det senare fallet deremot har regeringen skyldighet och

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

rättighet att besluta i alla de frågor, som kunna förekomma såväl i statsrådet som i ministeriella ärenden och kommandomål.

Nu har konstitutionsutskottet invändt, att § 42 mom. 2 regeringsformen är öfverflödig, af det skäl, att riksaktens 7 paragraf bestämmer, att tio ledamöter af hvardera statsrådet skola deltaga i interimsregering och att följaktligen det icke bör uti den svenska regeringsformen förefinnas någon bestämmelse i detta afseende.

Ja, om man kunde vara öfvertygad om, att en interimsregering under alla förhållanden skulle komma att föras af sammansatt regering eller af svenskt och norskt statsråd, så medgifver jag, att detta tillägg till § 42 regeringsformen vore i viss mån öfverflödigt, men skulle man icke kunna tänka sig, att den dag skulle kunna komma, då interimsregering icke mötes af norska statsråd eller att dessa statsråd icke komme fulltaliga, d. v. s. tio? Vore det då icke nödvändigt att hafva en sådan bestämmelse, att riksstyrelsen, åtminstone hvad Sverige beträffar, kan föras af svenska statsråd, och vore det vid sådant förhållande icke äfven nödvändigt, att en sådan interimsregering, som säkerligen skulle komma att föra regeringen under mycket kritiska förhållanden, hade skyldighet att vara närvarande till väsentligt större antal än vid beslut inför Konungen? Då § 8 i regeringsformen innehåller en särskild bestämmelse om det antal statsråd, som måste vara närvarande vid besluts fattande inför Konungen, torde det äfven vara nödvändigt, att ett visst bestämdt antal statsråd skola deltaga i interimsregering.

Nu säger man: riksakten kan upphävas, och då är det möjligt att en sådan föreskrift kan behövas, men icke förr. Jag vill dock påpeka, att behof deraf kan inträffa mycket förr. Riksakten kan icke, enligt min uppfattning, upphävas utan båda rikenas representationers samtycke; och skulle Riksdagen besluta riksaktens upphäfvande, så infördes säkerligen bestämmelser, som inträdde i riksaktens ställe. Men för det fall, att norska statsråd icke möta vid interimsregering, hvad skall svenska statsrådet i sådant fall göra? Det skulle, under en sådan eventualitet, icke finnas någon bestämmelse om antalet statsråd, som skall deltaga i beslut, då riksstyrelsen fördes af statsrådet, hvilket förefaller mig i hög grad betänkligt. Icke bör man endast trygga sig till bestämmelser i riksakten, då man skall besluta i denna fråga. Vi hafva i våra grundlagar i öfrigt särskilda bestämmelser, som reglera alla förhållanden, oberoende af riksakten, hvarför skola vi då stryka en paragraf och säga, att riksakten fyller just denna lucka? Jag vill nu icke påstå, att det förslag, som jag framställt i min reservation, är det allra lyckligaste, men det är åtminstone så affattadt, att det icke strider direkt mot riksaktens § 7. Det normerar förhållandena så, att, då riksstyrelsen föres af svenskt statsråd, alla ledamöterna kunna deltaga i ett sådant statsråd, äfven då detta består af 11 ledamöter, samt att endast 10 ledamöter kunna deltaga i en interimsregering, så vidt ett lika stort antal möter från Norge.

På dessa i korthet nu anförda skäl skall jag, herr talman, anhålla att få yrka bifall till den af mig afgifna reservation, eller att till § 42 regeringsformen göres ett tillägg af innehåll, som jag formulerat i densamma.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

(Forts.)

Herr Fredholm: Herr talman! Med afseende å behöfligheten att inrätta ett nytt statsdepartement delar jag den mening, som i den kongl. propositionen fått sitt uttryck, der det säges, att detta behof är oomtvistligt. Det är mera än fyrtio år detta behof varit känt, och för hvarje dag som går blir det ökadt. Man kan således, såsom äfven statsrådet och chefen för civildepartementet framhållit, icke vara af olika mening derom, att det existerar ett behof af ett nytt statsdepartement, utan frågan gäller endast *huru* detta behof skall fyllas. I detta hänseende har Riksdagen lemnat en tydlig anvisning i den skrivelse, som afläts till Kongl. Maj:t 1893.

Kongl. Maj:t har emellertid, såsom synes, icke fäst sig vid Riksdagens i denna skrivelse uttalade önskan. Kongl. Maj:t har, efter hvad man kan förstå af den kongl. propositionen, ansett sig böra fästa mera afseende vid hvad Kongl. Maj:t behagat kalla den allmänna meningen. På hvad sätt denna allmänna mening blifvit uttrönt och af hvilken styrka den är, derom kan man dock icke bilda sig någon föreställning genom hvad som i den kongl. propositionen derom anföres. Snarare kan man få det intryck, att den s. k. allmänna meningen är ganska delad, ty hushållningssällskapen hafva önskat inrättandet af ett jordbruksdepartement, och styrelsen för Sveriges allmänna handelsförening har uttalat önskvärdheten af inrättandet utaf ett industri-, handels- och jordbruksdepartement.

När det nu är fråga om att inrätta ett nytt statsdepartement, så vill det synas mig, som om man i främsta rummet borde taga hänsyn till beskaffenheten af det behof, som skall fyllas, och derjemte till sättet, hvarpå det nya departementet skall ingå såsom en organisk led i den förutvarande departementalstyrelsen. Statsrådet säger med afseende å den af honom valda utgångspunkt för reformens genomförande: »Fäster man sig då vid vigten af att hos vederbörande departementschef måtte finnas den största möjliga sakkunskap i de ärenden, som tillhöra hans departement, och att således ej hos en och samme måtte förenas målsmanskapet för inträsen af heterogen beskaffenhet eller åtminstone af så olika art, att de kräfva olika utbildning och olika förutsättningar hos departementschefen.» Detta uttalande gör statsrådet i frågande form, under det att jag för min del anser, att formen för ett sådant uttalande borde hafva varit kategoriskt bindande. Jag kan nemligen för min del icke finna annat, än att vid inrättandet af ett nytt departement dit böra förläggas ärenden, som äro af likartad beskaffenhet, och att den chef, som skall handhafva dessa ärenden, skall hafva en derför afpassad utbildning.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts)

Detta erkänt, vill det synas mig, som Kongl. Maj:t haft största skäl att fästa afseende vid Riksdagens i dess skrifvelse framställda begäran att få till stånd ett departement för samfärdseln, d. v. s. för jernväg, post och telegraf. Behovvet af ett sådant departement har förnämligast under de senaste åren gjort sig gällande och vuxit sig allt starkare i samma mån som samfärdseln utvecklats sig. Denna nya grupp af ärenden är af helt annan beskaffenhet än de, som förr i tiden handlades af regeringen. Den omfattar en praktisk verksamhet, som följer sina egna lagar och som icke på ett fullt tillfredsställande sätt kan administreras af någon annan än den, som under en längre tid sjelf varit på det angifna området praktiskt verksam.

Det är af anförda skäl, som det synes mig, att det varit ytterst önskvärdt, om Kongl. Maj:t behagat fästa afseende vid Riksdagens begäran, när fråga nu är att genom inrättandet af ett nytt statsdepartement lätta arbetsbördan för de af denna mest tyngda departementen. Men i stället härför har Kongl. Maj:t, utan annat mål än att lätta arbetsbördan inom de nuvarande departementen, verkställt en ny fördelning af regeringsärendena mellan de gamla och det föreslagna nya, en fördelning, om hvilken det är mig omöjligt att uttala den mening, att den är hvad den dock borde vara: organisk och harmonisk. Man har splittrat hvad som borde hafva sammanförts; man har fördelat ärendena på olika departement utan att taga hänsyn till ärendenas samhörighet på grund af deras egen natur. Förgäfves har jag sökt föreställa mig, hvad som derigenom i organisativt hänseende vunnits.

Hade Kongl. Maj:t deremot i öfverensstämmelse med Riksdagens begäran föreslagit ett nytt samfärdselsdepartement, d. v. s. ett departement för jernväg, post och telegraf och möjligen dit hänfört äfven väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, då hade arbetsbördorna lättats både för civil- och finansdepartementen lika mycket som genom nu föreliggande förslag, men tillika hade vunnits en förbättring i departementalstyrelsens organisation. I stället för att inrätta ett särskildt departement för hvad som redan nu är af stor vikt, och i framtiden blir ännu större, nämligen jernvägarnes administration, och dit förlägga post och telegraf — hela detta stora samfärdselsområde, som för hvarje dag utvecklar sig allt mer —, har man från civildepartementet öfverfört jordbruket till ett särskildt departement samt handeln och industrien till finansdepartementet och i stället till civildepartementet hänskjutit hvad som rör samfärdseln.

Otvifvelaktigt är, att jordbruket har såsom samhällsintresse betraktadt fullt lika stor social betydelse som någonsin samfärdseln, men ur regeringssynpunkt, ur administrativ synpunkt ställer det sig helt olika, ty på den blifvande chefen för jordbruksdepartementet behöfver man icke ställa det anspråk, att han skall styra landets jordbruk i samma mening som den enskilde styr sitt.

Detta lärer hvar och en nog få hädanefter som hittills göra sjelf, utan förmyndare. Fortfarande såsom hittills kommer väl jordbruksdepartementets chef att få tillvarataga blott sådana jordbruket berörande allmänna intressen, som stå i samband med lagstiftningen och administrationen i sin helhet. Det är den administrativa delen af jordbruket, som den nye chefen har att taga hand om, och för detta ändamål behöfves icke med nödvändighet, att man på honom ställer den fordran, att han skall vara fackman.

Med afseende åter å ett samfärdselsdepartement är det deremot i nämnda hänseende ett annat förhållande; der gäller det att styra och administrera hela verksamheten, och detta synes mig fullt ut taga sin man i anspråk. Till samfärdseln höra tre stora verksamhetsområden och för hvart och ett af dem står en chef i spetsen, men det är ovilkorligen en brist i organisationen, att dessa verksamhetsområden icke sammanlöpa i en administrativ spets. Afhjelpes icke denna brist eller ordnar man det icke så, att det finnes någon, som tillser, att utvecklingen blir jemnt fördelad på alla områdena och som utgör en central enhet, så komma på grund af sakens egen natur förvaltningscheferna att försättas i en sådan sjelffrådande ställning, som icke står i öfverensstämmelse med vårt konstitutionella samhällsskick. Vi hafva redan haft åtskilliga tillfällen att se, huru Kongl. Maj:t stått magtlös gent emot dessa styrande chefer. Sistnämnda omständighet är förtjent af största uppmärksamhet, ty endast genom att samfärdseln får sin egen målsman vid Konungens rådsbord kunna samhällets intressen i detta hänseende fullt tillgodoses, och hela maskineriet arbeta i harmoni den ena delen med den andra.

Det är af dessa skäl, som jag anser det sätt, hvarpå Kongl. Maj:t sökt lösa denna fråga, icke vara lyckligt funnet. Nu har man sagt mig, att man sådant oaktadt borde taga i betraktande, om man icke bör antaga det kongl. förslaget i den form, hvori det nu föreligger, eftersom frågan så länge stått på dagordningen och behovet af ett nytt departement blir allt större och större. Ensamt den omständigheten, att frågan stått så länge på dagordningen, utgör dock icke ett tillräckligt skäl för att nu antaga Kongl. Maj:ts förslag. Ty har man dröjt i 40 år, så kan man nog dröja några år till. Att nu, därför att frågan blifvit så ytterligt försenad, taga hvilket förslag som helst, äfven när man ser, att det icke tillfredsställer de fordringar, man kan och bör ställa på ett godt sådant — att nu gå till väga på det sättet anser jag vara en ytterst betänkelig sak. Ty har man en gång antagit det nu föreliggande förslaget, är det sedan icke lätt att deri göra någon ändring. Vid sådant förhållande synes det mig bättre att nu låta frågan falla för denna gång, i förhoppning att den kommer igen i ett sådant skick, att man då utan några allvarliga betänkligheter kan antaga detsamma.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Det är på dessa skäl, herr talman, som jag för min del yrkar afslag på konstitutionsutskottets nu föredragna betänkande.

Med herr Fredholm instämde herrar *Höjer, Olsson* i Stockholm och *Hammarström*.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman, mina herrar! Behovet af detta nya departement har länge varit känt och erkänt, och det har hufvudsakligen varit om sättet för dess inrättande, som man tvistat. Många hafva nemligen ansett, att det vore lämpligare att inrätta ett departement för handel och industri. Andra åter hafva ansett, att det skulle vara lämpligare att inrätta ett samfärdsdepartement; och åter andra hafva ansett, att det vore lämpligast att införa en regeringsrätt, som skulle handlägga de civila besvärsmålen. Skilnaden är egentligen benämningen på det nya departementet, och det är väl en mindre vigtig sak. Hufvudsaken är att fördela, utjemna och underlätta arbetsbördan.

Hvad nu särskildt våra samfärdsanstalter beträffar, såsom jernvägar, telegraf- och telefonväsendet, må väl alla erkänna, att i förhållande till de resurser, som vårt land eger, och i förhållande till folkmängden står kanske vårt land allra främst i detta hänseende. Det har fått en utveckling, som är alldeles ofantlig. Nu kan man säga, att när det nuvarande civildepartementet, som hufvudsakligen har dessa ärenden om hand, redt sig hittills, kan det äfven göra det för framtiden. Men, mina herrar, det finnes en gräns för allt och så äfven för detta. Och det är ju helt naturligt, att om man inrättar ett jordbruksdepartement, om man benämner det nya departementet så, komma äfven cheferna för de departement, som hittills behandlat dessa saker, nemligen civil-, finans- och ecklesiastikdepartementen, att bättre kunna egna sig åt de ärenden, som återstå att behandla i dessa departement. Följaktligen är det icke blott jordbruket, som vinner på inrättandet af detta departement, utan de andra ärendena, som behandlas i nyssnämnda departement, komma äfven att vinna.

Hvad nu särskildt jordbruket beträffar, så är det landets modernäring, och att denna industrigren har en särskild representant i regeringen, är väl icke för mycket begärdt. Dessutom tror jag, att, i händelse regeringen framlagt förslag nu om inrättandet af ett departement för handel och industri eller för samfärdsel eller ock en regeringsrätt, detta förslag haft mycket mindre utsigt att gå igenom i Riksdagen än det, som regeringen nu framställt om inrättande af ett jordbruksdepartement.

Jag för min del är icke jordbrukare, och det kan sålunda tyckas, som jag hellre borde önska inrättandet af ett annat departement, t. ex. ett departement för handel och industri; men jag ser saken i stort. Jag ser gagnet för hela vårt land af att något göres för att lätta bördan för de nuvarande departementen. Derför vill jag

med min röst i kammaren liksom förut i utskottet bidraga till sakens framgång och kommer således att rösta för utskottets förslag i första punkten.

Hvad den andra punkten beträffar eller herr Dahns reservation om en skrivelse till Kongl. Maj:t angående sammanslagning af landt- och sjöförsvarsdepartementen, kan jag mycket väl vara med äfven derpå. Jag medgifver mycket gerna, att det är mig svårt att bilda mig ett omdöme derom, huruvida det är praktiskt och låter sig göra att sammanslå dessa departement, då så många olika meningar, såväl i komitéer som i pressen, gjort sig gällande om lämpligheten eller olämpligheten deraf. Då emellertid frågan här icke rör sig om annat än en skrivelse till regeringen, skall jag, herr talman, be att äfven få yrka bifall till herr Dahns förslag om en sådan skrivelse.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Det torde ursäktas mig, att jag här så att säga uppträder i egen sak. Men då frågan gäller lindring i arbetsbördan i det departement, jag har äran förestå, är det ganska naturligt, att jag måste här uppträda.

Man har visserligen icke bestridt från någon sida tillökningen i arbetsbördan inom civildepartementet. Men då här framställts yrkande om afslag å det nu framlagda förslaget, så torde det tillåtas mig att något fullständigare redogöra för huru denna arbetsbörda ökats. Jag gör det för att visa, att behovet af en ändring är så stort, att den verkligen icke tål uppskof. Konstitutionsutskottet har i sitt betänkande på sidan 20 talat om ärendenas växande omfattning och skiftande art i civildepartementet och sagt, att utskottet, på grund af den erfarenhet utskottet under granskning af stadsrådsprotokollen vunnit, är i tillfälle att vitsorda detta. Med anledning häraf tillåter jag mig att för kammaren i korthet lemna en redogörelse för en föredragningslista i civildepartementet under förra året. Jag tager då icke en dag, då antalet föredragna ärenden var det största under året — det brukar förekomma i sista konseljen innan årsskiftet och i den första stora konseljen i början på det nya året —, utan jag tager föredragningslistan för den 1 juli 1898. Ärendenas antal var då 68. Hvad var det då för slags mål? Jo, de frågor, som afgjordes, voro ärenden, som rörde:

- anslag för upprätthållande af en mejeriskola;
- kreditiv för Ultuna landbruksinstitut;
- åtskilliga kommunallån;
- pröfning af åtskilliga kommunala besvär angående tillämpningen af kommunala författningar;
- pröfning af besvär rörande maltdrycksförsäljning;
- fastställande af hamnområde för en stad;
- löneförhöjning för en stadstjensteman;

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

åtgärder mot eldfara vid Djurgårdsteatern;
utfärdande af ny författning om lifräddnings- och eldsläckningsanstalter å fartyg;
utredning om olycksfall i arbete;
tillsättande af en komité för undersökning angående sjöfartsnäringsen;
utfärdande af ny lag angående kontroll af margarin;
frågor om handelsrättighet för utländsk undersåte;
utfärdande af vissa allmänna bestämmelser rörande fisket;
fråga om reseunderstöd åt en del yrkesidkare;
författning om reseersättning åt vissa tjänstemän;
besvär i patentmål;
besvär öfver ålagd vägs katt;
taxa för färjeinrättning;
besvär öfver vägdelning;
en mängd jernvägs mål, såsom om anslag till jernvägsanläggningar för statens räkning och fastställande af planer derför;
om förhyrande af bostad åt en betjent vid statsbanorna;
om besvär i fråga om eldskada i följd af jernvägsdrift;
om statslån åt åtskilliga enskilda jernvägar, koncessioner å enskilda jernvägar och taxor för enskilda jernvägar;
vidare fastställande af plan för landsvägsarbeten;
ändring i förordningen om expeditionslösen;
godtgörelse för mistade tjänstgöringspengar;
fråga om upplag för eldfarliga oljor;
ändring i jernvägsbolagsordning.

Med detta är antalet i det närmaste fullt. Vidare förekommo ett par mål, som torde mera sällan återkomma:

traktamente för en lappfogde;
tillstånd för sällskapet för inhemsk silkesodling att försälja dess magnaneri vid Alnarp.

Som kammarens ledamöter behagade se, är det en ganska mångskiftande samling af ärenden, som förekommit på en enda dag. Jag är således i tillfälle att i allo bekräfta och bestyrka hvad konstitutionsutskottet yttrat.

I mitt anförande till statsrådsprotokollet har jag framhållit och sökt med siffror visa, huru arbetsbördan i civildepartementet i kvantitativt hänseende, d. v. s. i afseende på målens antal, vuxit. Jag har också framhållit, huru den ökats i kvalitativt hänseende, i fråga om ärendenas omfattning och vikt. Snart hafva 60 år förflutit, sedan vår departementsorganisation erhöll sin nuvarande gestalt. Hufvuddragen af densamma hafva under den tid, som förgått, icke undergått förändring. Departementens antal, och ordinarie arbetskrafterna inom statsdepartementen äro oförändrade. Men å andra sidan är det väl tydligt, att under alla dessa år, med den kolossala utveckling, som kännetecknar senare hälften af vårt århundrade, mångskiftande och högst viktiga nya samhällsintressen

uppkommit, hvilka för hvarje år vinna i betydelse och sålunda kräfvat ökad arbete.

Redan 16 år efter departementalförordningens införande hade göromålen inom civildepartementet så vuxit, att regeringen ansåg sig vid 1856—1858 årens riksdag böra framlägga förslag om utbrytning ur civildepartementet af ett departement; och en förutvarande civilminister, Johan Fredrik Fåhræus, som under 9 år, från 1847 till 1856, hade förestått departementet, kunde, då ärendet förevar hos ridderskapet och adeln år 1857, vitsorda, att med civildepartementets uppdelning kunde ej längre anstå, utan att förvaltningen blefve lidande. Under de 42 år, som derefter förflutit, har behovet tydligen blifvit allt mera trängande.

Om kammarens herrar ledamöter kasta en blick på 1840 års departementalstadga, som bestämmer ärendenas fördelning mellan de olika departementen, skolen I finna, att denna stadga ej ens omnämner jernvägsfrågorna, och detta af den naturliga anledningen, att vid tiden för stadgans utfärdande jernvägar icke funnos här i Sverige. Ännu år 1856 hade jernvägsfrågorna knappast erhållit någon betydelse. I finnen icke i departementalstadgan omnämnda de kommunala målen, som framträdte såsom följder af den utvecklade kommunalförvaltningen och hvilka tillfört civildepartementet så mycket arbete. I finnen der icke omnämnda frågorna rörande den industriella eganderätten, sådana som patentmål och dylika. Ej heller innehåller stadgan något om den stora grupp af ärenden, som äro att hänföra till den s. k. sociala frågan, arbetarefrågan, och hvilka gälla sådana spörsmål som skyddsåtgärder för arbetare, minderårigas användande i industrien, sjukkasselagstiftning, ålderdoms- och olycksfallsförsäkring, åtgärder till förekommande af olycksfall m. m. Detta allt är ärenden, som väl torde få anses nu tillhöra de viktigaste grenarne af civildepartementets verksamhet, men hvilka på 1840- och 1850-talen sannerligen icke tillförde departementet mycket arbete.

Med det nu sagda har jag velat erinra om, huru göromålen hafva kvantitativt och kvalitativt ökats. Det synes mig vara — jag upprepar det — alldeles oundgängligt, att snart någonting blifver i detta afseende åtgjort. Jag skall icke fästa mig vid, hvad som i viss mån gäller äfven om andra departement, eller att vederbörande departementschefer löpa fara att snart blifva utslitna och ur stånd att sköta sin tjänst, ty derom kan man ju säga: hvad hade min son på galejan att göra? Men förhållandet är ett annat, när olägenheterna drabba det allmänna. Och ur det allmänns synpunkt är det en olägenhet, att departementscheferna löpa fara att drunkna i dessa s. k. löpande göromål, som ständigt tränga på och icke kunna undanskjutas. Resultatet blifver, att tillräcklig tid saknas för att taga initiativ i och egna tillbörlig omsorg åt de s. k. stora frågorna. Det är det betänkliga med ökningen af göromålen i departementen och hopandet af allt för heterogena

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

(Forts.)

element inom samma departement, att departementscheferna icke kunna, såsom sig bör, egna sig åt de stora, samhällsförbättrande frågorna. Denna omständighet har också redan blifvit af chefen för justitiedepartementet påpekad.

Under civildepartementet höra, såsom kammaren noggsamt känner, frågor, som i de stora kulturstaterna uppdelas på icke mindre än fyra departement. Uti de största staterna finnas sålunda ett inrikesdepartement, som handlägger frågor rörande landtregeringen och politien, vidare ett handels- och industridepartement, ett jordbruksdepartement och ett kommunikationsdepartement. Alla dessa förvaltningsgrenar subsumeras hos oss under civildepartement. Då man nu — såsom också betonas i civilministerns anförande till statsrådsprotokollet, och satsen är der ingalunda, såsom herr Fredholm syntes antaga, framställd endast i form af en fråga — bör fästa vikt dervid, att hos departementschefen må finnas största möjliga sakkunskap, borde man egentligen äfven hos oss dela upp civildepartementets verksamhet på fyra skilda departement. I sådant fall kunde man ju erhålla en noggrann fördelning af göromålen, och man hade då så goda utsigter, som möjligt vore, för att nödig sakkunskap skulle finnas hos departementscheferna. Såsom jag förut tillåtit mig yttra, är emellertid en dylik uppdelning för närvarande knappast möjlig. Man måste begränsa sig, och jag tror, att man måste begränsa sig till inrättande af *ett* nytt departement. Frågan gäller då: hvilka ärenden skall detta nya departement komma att omfatta? Valet skulle väl egentligen stå mellan ett samfärdselsdepartement och ett jordbruksdepartement. Jag tror nemligen icke, att det finnes tillräckliga skäl för inrättande af ett departement ensamt för handel och industri, särskildt som från andra håll starkare kraf framträda.

En talare på stockholmsbanken framhöll med mycken bestämdhet, att samfärdselsdepartementet borde väljas. Han yttrade, att Riksdagen lemnat regeringen en tydlig hänvisning i detta afseende genom 1893 års skrifvelse, i hvilken Riksdagen uttalat sig för inrättandet af ett samfärdselsdepartement — en hänvisning, som Kongl. Maj:t icke skulle hafva brytt sig om. Det är sant, att Kongl. Maj:t mottagit 1893 års skrifvelse, som förordat ett samfärdselsdepartement. Men, mina herrar, då Kongl. Maj:t ansett sig icke nu böra föreslå inrättandet af ett samfärdselsdepartement, utan i stället framlagt förslag om ett jordbruksdepartement, så har ett af skälen dertill varit, att af 1898 års Riksdag gjorts ett uttalande, genom hvilket man återupptog en tanke, som framställdes vid den första riksdagen efter det nya statskicket införande, eller år 1867. Då framhölls, såsom kammaren väl känner, af det särskilda utskott, som var tillsatt för att utreda önskemålen i fråga om jordbrukets framtid, med mycken bestämdhet angelägenheten deraf, att ett särskildt departement inrättades för jordbruket och dess binäringar. Sedan vid 1898 års riksmöte Kongl. Maj:t fram-

lagt förslag om landbruksstyrelsens omorganisation, fick Kongl. Maj:t på denna framställning det svaret, att Riksdagen, under uttalande af önskvärdheten af ett särskildt departement för jordbruket, icke ville, i afvaktan på denna frågas lyckliga lösning, vidtaga några ändringar i fråga om landbruksstyrelsen. Med detta uttalande af 1898 års Riksdag — så vidt jag kan läsa detsamma — har Riksdagen själf frånträdt sitt uttalande af år 1893. Tillbörlig hänsyn till detta förhållande har för regeringen utgjort ännu ett skäl att handla såsom nu skett. Men hufvudskalet har dock varit, att jordbruket, vårt lands modernäring, intager en sådan ställning och har en så genomgående betydelse för hela vårt land, att, när man icke kan tillgodose alla olika intressegrupper genom inrättande af departement, jordbruksintresset tränger sig längst fram och fordrar att i första rummet blifva tillgodosedt. Dessa båda fakta — jordbrukets egen inneboende stora betydelse för vårt land och Riksdagens uttalande nästlidna år — hafva sålunda utgjort hufvudskälen, hvarför man till föremål för det nya departementet ansett sig böra välja jordbruket.

Om man undersöker, huru frågan gestaltat sig i andra länder, skall man icke undgå att finna, hurusom öfverallt krafvet på ett särskildt departement för jordbruket trängt sig fram och vunnit beaktande. I vårt närmaste grannland, Danmark, inrättades för några år sedan — om jag icke misstager mig i midten af 1890-talet — ett särskildt jordbruksdepartement. I England har nyligen ett jordbruksdepartement — *board of agriculture* — blifvit inrättadt. Jordbruksdepartement finnas numera i flera andra länder, såsom Ryssland — jordbruk och domäner —, Finland, England, Preussen — jordbruk, domäner och skogar, således samma grupp, som det nya departementet hos oss skulle omfatta —, Österrike, Ungern, Frankrike, Belgien — der det finnes ett departement för jordbruk och allmänna arbeten, hvarvid dock bör anmärkas, att de allmänna arbetena endast hafva afseende på vägar, men icke på jernvägar, post och telegraf, för hvilka finnes ett särskildt departement — vidare i Rumänien och i Förenta staterna.

Talaren på stockholmsbänken anmärkte vidare, att de ärenden, som enligt det föreliggande förslaget skulle föras till jordbruksdepartementet, saknade hvarje organiskt sammanhang. Denna uppfattning kan jag icke biträda. De ifrågavarande ärendena gälla jordbruket och dess binäringar och vidare statens jordbruksvårdande verksamhet, d. v. s. statens domäner och slutligen statens dermed oskiljaktigt förbundna skogsvårdande verksamhet. Alla dessa ärenden synas mig vara med hvarandra så nära förbundna, att man ingalunda kan säga, att dem emellan icke finnes ett organiskt samband.

Väl fattar jag önskvärdheten af att få till stånd ett departement äfven för samfärdseln, men jag ber kammaren besinna, att enligt det förslag till ärendenas fördelning, som nu är framlagdt, skulle till civildepartementet, under hvilket nu jernvägar och

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprättandet af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

allmänna arbeten lyda, förläggas jemväl post-, telegraf- och telefonväsendena. Sålunda skulle ju civilministern i sjelfva verket blifva en kommunikationsminister. Han skulle få att handlägga just de grupper af ärenden, som eljest skulle förläggas till ett samfärdselsdepartement. Men då man icke lærer kunna utsträcka inrättandet af nya departement så långt, som eljest önskligt vore, måste man åt civilministern bibehålla andra ärenden, hvaribland landtregeringen och politien. Men han blefve dock — jag upprepar det — en kommunikationsminister. Sålunda har regeringen genom sitt förslag äfven sökt så mycket som möjligt tillgodose det önskemål, som uttalades i 1893 års skrifvelse.

Det är för öfrigt klart, att, då man icke kan inrätta särskilda departement för hvarje hufvudgrupp af ärenden, utan alltid måste till ett och samma departement sammanföra sins emellan olika ärenden, ehuru visserligen i det föreliggande förslaget man sökt göra detta i mindre utsträckning, än som nu är fallet, man alltid kan tänka sig en annan gruppering af ärendena än den, som nu föreslagits. I detta fall låta en mängd olika kombinationer tänka sig. Jag ber emellertid kammarens ledamöter besinna, att fördelningen af ärendena icke är i grundlag bestämd i vidare mån, än som skett genom den benämning på departementen, som är i grundlagen gifven. När sålunda erfarenheten gifvit vid handen, att en ändring i ärendenas fördelning bör ega rum, så kan detta genomföras utan ändring af grundlagarne.

Nu har här af en annan talare på stockholmsbänken framhållits angelägenheten af att sammanslå landt- och sjöförsvarsdepartementena, och han anmärkte i sammanhang dermed det enligt hans uppfattning egendomliga sätt, hvarpå förevarande ärende behandlats i civildepartementet. Men ärendets behandling der har framkallats af det helt naturliga skälet, att frågor om grundlagsändringar skola föredragas af chefen för justitiedepartementet. Hvarje departementschef har blott att utreda och framlägga förslag till de förändringar, som äro nödvändiga hvad hans eget departement angår. Dertill har han att inskränka sig, och dertill har jag i denna fråga inskränkt mig. Hvad för öfrigt beträffar de anmärkningar, han rigtade emot hvad regeringen yttrat i fråga om denna sammanslagning, så äro redan de skäl, som regeringen haft dertill, framlagda af chefen för justitiedepartementet. Jag vill blott tillägga, att jag mycket väl fattar, att tanken på en sammanslagning af dessa båda departement kan vara ganska tilltalande. Men jag tror, att, om man granskar komiténs utredning, man måste komma till samma uppfattning, hvartill jag kommit, nemligen att saken strandar på de båda generaladjutanterna, emedan följden skulle blifva den, att man i stället för två försvarsministrar finge tre. Regeringen önskar lika mycket som de, hvilka hålla på sammanslagningen, att få en planmessig ledning af försvaret för att stärka försvarets enhet, men just därför synes mig, att

man icke kan ingå på ett förslag, som skulle medföra, att ledningen delades på tre händer i stället för på två.

Då jag nu tror mig hafva visat, att arbetsbördan i civildepartementet både i kvantitativt och kvalitativt hänseende så ofantligt ökats, att denna bördas lättande, såsom konstitutionsutskottet säger, är en trängande nödvändighet, kan jag icke anse det tillrådligt, att frågans lösning vidare uppskjutes. Med anledning häraf anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Herr Ljungman: I afseende på de anmärkningar, som gjorts emot utskottets förslag till ändring af 42 § regeringsformen, skall jag be att få säga några ord.

Jag tror, att den utväg, som utskottet valt, varit lämplig, hvarförutom den förut vid 2 riksdagar anlåtats af Kongl. Maj:t, nemligen vid 1853—54 och 1856—58 årens riksdagar, och båda gångerna i syfte att förhindra kollision mellan 42 paragrafens 2:dra moment och 7 § riksakten. Att formulera om detta 2:dra moment i § 42 på det sätt, herr Johnsson föreslagit, går naturligtvis icke an, emedan man då kunde riskera att icke få någon regering alls. Såsom det nu är, innebär paragrafen, att samtliga ledamöter, som icke hafva laga förfall, skola vara närvarande och rösta. Enligt herr Johnssons förslag skulle minst 10 vara närvarande. Om då statsrådet bestode af 11 ledamöter och t. ex. 2 vore sjuka, skulle man icke få någon regering alls. Det går icke an. Rimligare var då det förslag, som vid riksdagen 1840—41 var före, nemligen att minst 6 ledamöter skulle vara närvarande utom föredraganden. Men äfven det innebär den betänkligheten, att sådana förhållanden kunna uppkomma, då ett mindre antal kan behöfva fatta beslut. Jag tror därför, att utskottet löst den frågan på ett praktiskt sätt.

Hvad åter beträffar frågan om de båda försvarsdepartementens sammanslagning, är det en i hög grad behjertansvärd fråga. Men i det hänseendet föreligger icke något förslag, som är fullt tillfredsställande. Saken är mera invecklad, än man föreställer sig, och möter större svårigheter, än man vid första påseendet tror. I Norge kan den saken gå lättare för sig, emedan Norges grundlag icke lägger hinder i vägen för att konstituera ett tillfälligt statsråd att sköta platsen, då den ordinarie är sjuk eller har laga förfall. Men i vår grundlag är detta icke tillåtet. Om man sålunda hade endast en militär i statsrådet, kunde man riskera, att det blefve bruk, att militärer befordrades till civila statsrådsembeten, och då komme man i en belägenhet, som icke vore så synnerligen eftersträfvansvärd. Emellertid är det naturligtvis möjligt att lösa problemet, och herr Dahns förslag om en skrivelse till Kongl. Maj:t har mycket för sig; men jag befarar, att han hållit

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

ämnet något för starkt begränsadt. Ty frågan går litet djupare och är mera omfattande, än man vanligen föreställer sig.

Hvad nu sjelfva det föreliggande förslaget beträffar, är det uppenbart, att det icke kan för någon längre tid lösa svårigheterna. Det är nödvändigt, att lindring i vissa departementschefer arbetsbörda åstadkommes för tillfället, men det kan endast blifva ett *provisoriskt tillstånd*, som vinnes. Det är gifvet, att man blir tvungen hos oss liksom i andra länder att tillgripa mer verksamma åtgärder, gående ut på att afskilja en mängd ärenden ifrån regeringens handläggning. Det har man försökt äfven hos oss. Vid 1853—54 års riksdag förklarades ett förslag i den rigtningen hvilande. Då detta emellertid föll vid 1856—58 års riksdag, inkom Kongl. Maj:t med en proposition om ett departement för samfärdseln, eller, som det då hette, »för kommunikationsanstalter och allmänna arbeten». Sedan detta förslag fallit i ett stånd efter att hafva godkänts af de öfriga, togs frågan upp under en annan form och då med syfte att vinna större framgång genom att knyta mäktiga intressen vid förslaget. Så skedde åren 1868 och 1885, då man knöt *näringarna* vid förslaget, i hopp att Riksdagen, som till så stor del består af näringsidkare, därför skulle gå med på detsamma. På samma sätt har det skett äfven nu. Emellertid tror jag, att, om man slår in på den vägen att komma ifrån svårigheterna genom att öka departementens antal, man snart skall tvingas att äfven taga det 12:te statsrådet och det 9:de departementet. Ty saken är den, att civildepartementet, äfven om det föreliggande förslaget antages, i alla fall blir ett mycket betungadt departement och i verkligheten ett *dubbeldepartement*. A ena sidan har det den inre förvaltningen i inskränktare mening samt de kommunala och sociala frågorna, som kräfva sin man, och å andra sidan de stora samfärdselsanstalterna, som likaledes kräfva sin man. Det är därför jag tror, att man snart nog, för så vidt man icke vill skilja från vissa ärenden, på sätt som skett i utlandet och äfven hos oss föreslagits, skall tvingas till ytterligare ett departement. Ty särskildt de nämnda *sociala* frågorna äro af så stor betydelse och kräfva så mycket arbete, att jag betviflar, att det kan länge gå för sig, att samma person, som enligt förslaget får dem att sköta, i längden också skall *kunna* sköta de stora samfärdselsanstalterna.

I jämförelse med utlandet äro förhållandena hos oss så olika dem i främmande länder, att man icke kan åberopa sig på de senare. I utlandet finnas vanligtvis *ministerier*, der *vederbörande statsråd tillika hafva beslutande myndighet*, något som icke eger rum hos oss; och särskildt det från England åberopade »Board of Agriculture» är i verkligheten ett kollegialt embetsverk snarare än ett statsdepartement.

Hvad som emellertid är obestriddt, det är, att lättnad för de mest betungade departementscheferna behöfves och kan vinnas

genom det föreslagna nya departementet. Man kan sålunda åtminstone vinna frist för några år, till dess man kan komma med nya anordningar. Skulle det då visa sig, att man genom *afskiljande af de administrativa besvärsmålen* kan vinna en större lindring, kan man ju äfven nedsätta statsrådets antal igen ifrån 11 till 10, emedan icke så många konsultativa statsråd då kunna behövas, som om Kongl. Maj:t fortfarande skall utföva sin administrativa domsrätt. Då nu, som sagdt, det föreliggande förslaget åtminstone hjälper för tillfället, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Herr Boëthius: Då jag med min röst i konstitutionsutskottet bidragit till det slut, hvartill utskottet kommit, skall jag be att få angifva skälen därför.

I afseende på 42 § regeringsformen yttrade herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att regeringen icke ansett sig behöfva föreslå någon ändring af den orsak, att man icke ansett det nödigt år 1815, ehuru också då brist på öfverensstämmelse mellan regeringsformen och riksakten uppkom. Ja, det är fullkomligt sant, att så skedde år 1815, men jag tror icke, att det är något efterföljansvärdt exempel. I början af det nya statsskicket hade man icke rätt satt sig in uti de konstitutionella fordringarna, utan det förekom åtskilliga något lättvindiga åtgärder i afseende på grundlagarne. Jag erinrar om t. ex. 1812 års tryckfrihetslag och dess tillkomst. Med afseende på den förändring, som skedde i detta fall 1815, skall jag be att få meddela, hvad dåvarande hofkanslern, friherre af Wetterstedt, skref om konstitutionsutskottets åtgörande i saken. Han säger: »Såsom ett bevis på Constitutions-Utskottets föresats, att, i allt möjligt, gå Stor-Thingets förslag till mötes, torde jag endast få anföra, att, då Sveriges Rikes Regeringsform bestämdt förklarar, att, vid alla de tillfällen då Stats-Rådet får sig Rikets styrelse uppdragen, alla 4 statssecreterarne böra taga säte i Stats-Rådet, och således dettas personal, jemte de vanliga ledamöterna, skulle utgöra 13; den förminskning till 10 ledamöter, som nu af Constitutions-Utskottet blifvit föreslagen, alltid ådagalägger en allvarlig önskan, att närma sig det antal Stor-Thinget uppgifvit; — och så tillägger han temligen naivt — »utan att derföre afvika från grundsatserne af Sveriges administrativa författningar.» — under det att man just härigenom kom i strid med gällande grundlag. Det synes mig icke skäl att i onödan åstadkomma en sådan brist på öfverensstämmelse emellan riksakten och regeringsformen, och derför gjorde jag i konstitutionsutskottet till vilkor för mitt bifall, att denna oegentlighet skulle blifva rättad. Vi försökte oss då på en ändring af 2:dra momentet af § 42 regeringsformen, men det befans vara svårt att åstadkomma en sådan, derför att vi icke ville i regeringsformen intaga en hänvisning till riksakten.

Herr Johnssons förslag visar också bäst, huru svårt det är att

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

åstadkomma en tillfredsställande ändring. § 7 riksakten säger nemligen icke, att i interimregeringen 10 ledamöter af hvartdera rikets statsråd skola deltaga i *besluten*, utan endast, att interimregeringen skall *bestå af* tio statsråd från hvartdera landet. På grund af denna bestämmelse kan det blifva möjligt, att vid laga förfall för några af ledamöterna ett mindre antal komme att deltaga. Detta har också förutsetts, ty i slutet af riksakten stadgas, att antalet från hvartdera riket alltid skall vara detsamma, hvilket tillägg vore alldeles obehöfligt, i fall regeln, att tio skola närvara, hade ovilkorlig giltighet. Således kan det inträffa, att det i interimregeringen endast blir t. ex. nio norska statsråd; om då herr Johnssons förslag vore antaget, blefve följdén antingen, att ingen interimregering kunde hållas eller också, att samma divergens mellan regeringsform och riksakt inträdde, som herr Johnsson trott sig förebygga genom sitt förslag.

Herr Johnsson anser emellertid, att det skulle innebära en fara att göra den af utskottet föreslagna ändringen. Men i hvilket fall, mina herrar, skulle det uppstå någon fara? Alla de fall, som det här kan blifva fråga om, kunna lagligen endast inträda, när interimregering fungerar. Men om interimregeringen finnas tillräckligt betryggande föreskrifter i riksakten. Upphäfva vi deremot riksakten, då lär det också vara tid att göra grundlagsändring. Nej, det enda fall, då en fara skulle kunna inträda, vore det, som herr Johnsson uppkonstruerade, nemligen om hela norska statsrådet, med brytande af riksakten, gjorde så att säga strejk, och ingen af det komme. Men, mina herrar, jag tror icke att vi behöfva stifta grundlag för ett revolutionärt undantagsfall, och det kan dessutom icke ligga någon risk i att *för en sådan händelse* lemna detta obestämdt, enär man kan taga alldeles för gifvet, att, om det skulle inträffa, de svenska statsråden under en så svår kris skulle af sig sjelfva komma tillstädes i tillräckligt antal.

Jag skall också, medan jag har ordet, be att få angifva, hvarför jag kunnat vara med om utskottets beslut för öfrigt.

Det har visat sig, att motståndet mot regeringens förslag förnämligast framgått ur trenne synpunkter. Den ena af dessa är, att man velat ha en sammanslagning af de båda försvarsdepartementen; den andra, att man velat ha ett kommunikationsdepartement i stället för ett landtbruksdepartement; och den tredje, att man velat ha en regeringsrätt, som skulle öfvertaga alla besvärsmål.

Hvad sammanslagningen af de båda försvarsdepartementen angår, är jag verkligen för min del ganska mycket tilltalad derutaf, särskildt på grund af ett af de skäl, som anförts, nemligen sakens betydelse för ett *enhetligt* försvar. Men jag har kommit till den öfvertygelsen, att sådana krafter göra motstånd deremot, att man under många år får vänta på denna reform, och därför kan jag ej vara med om att göra denna sak till ett vilkor för det nya departe-

mentets inrättande. Deremot skulle jag icke hafva något egentligt emot ett bifall till herr Dahns reservation vid andra punkten.

Hvad angår frågan om ett kommunikationsdepartement i stället för ett jordbruksdepartement, förefaller det mig, som om här egentligen vore en strid om ord, enär civildepartementet på det föreslagna sättet verkligen i väsentlig mån blefve ett kommunikationsdepartement.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Hvad slutligen vidkommer frågan om regeringsrätten, erkänner jag villigt, att det finnes många viktiga skäl, som tala därför; men det finnes också betänkligheter, och en den viktigaste af dessa är den, att, då enligt nuvarande ordning Kongl. Maj:ts rådgifvare blifva i tillfälle att se, huru lagar och författningar taga sig ut i tillämpningen, de icke skulle kunna det, i fall alla dessa besvärsmål blifva helt och hållet afskilda från konseljen.

Då nu emellertid motstånd kommer från så olika håll, är det klart, att, om man följde det ena eller det andra, resultatet skulle blifva en fördröjning. För min del är jag emellertid öfvertygad derom, att det här är alldeles nödvändigt att snart råda bot. Sedan chefen för civildepartementet meddelat oss prof på huru det går till i konseljen vid föredragning från detta departement, kunde jag egentligen ej behöfva yttra något derom, men jag tager mig dock friheten nämna, att jag under konstitutionsutskottets granskning af statsrådsprotokollen antecknat, att i en enda konselj föredrogos från civildepartementet *116 mål*. Samma person skall således till en föredragning hafva satt sig in i 116 olika ärenden, hvilka ofta kunna vara ganska svåra. Om man också är lycklig att nu för tillfället hafva på denna plats en exceptionel arbetskraft, kan man dock icke påräkna att jemt hafva en sådan; och detta kan leda till, att viktiga regeringsärenden blifva behandlade på ett temligen legett sätt.

Herr Fredholm sade, att, då vi ha väntat i 40 år på denna reform, vi väl också kunna vänta ännu några år. Ja, det påminde mig något om berättelsen om den der gubben eller gumman, som lastade ved i skogen och som under förklaring: »tål du de förra, så tal du ett till», lassade på vedträn, så att hästen stupade.

Med afseende å regeringsrätten vill jag också tillägga, att, äfven om den vore i allo så önskvärd, som herr Ljungman anser, jag dock för min del är öfvertygad, att det åtgår minst tio år, innan de förberedande utredningarna blifva verkställda och innan dess lämplighet ingått i allmänna medvetandet. Men vi hafva icke tid att vänta i tio år på denna reform.

Några representanter för jordbruket hafva icke egentligen här uppträdt och uttalat sig. Jag har emellertid trott, att inrättandet af ett jordbruksdepartement skulle vara ett önskemål just för jordbrukarne och att detta därför skulle underlätta frågans framgång. Är det dock så, att herrar jordbrukare sjelfva icke hålla på förslaget, så kan visserligen jag för min del trösta mig, om det faller,

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

ty jag har icke något särskildt behof af ett jordbruksdepartement, men jag vill likväl säga åt dem, som intressera sig för att få ett jordbruksdepartement, att om de icke begagna *detta* tillfälle, så är det åtminstone min lifliga öfvertygelse, att det står i vida fältet, när gynsam tillfälle dertill härnäst skall erbjuda sig, ty när frågan sedan kommer åter, är den säkerligen kombinerad med frågan om försvarsdepartementens sammanslagning eller med frågan om en regeringsrätt. Vidare kommer då en stark sträfvan att göra sig gällande för att få ett kommunikationsdepartement. Min tro är därför, att då få herrarne vänta.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till den första och kan gerna äfven göra det med afseende på den andra punkten i detta utlåtande.

Herr Fredholm: Herr talman! Efter den belysande och — som jag tror — för många mycket öfverraskande redogörelse öfver den stora arbetsburda, som hvilar på civilministerns skuldror och hvilken han här redogjort för, torde det för hvar och en vara alldeles uppenbart, att det existerar ett behof af ett nytt departement. Likaså kan man ju mycket väl förstå herr statsrådets resonnement, då han säger, att de ärenden, som nu tillhöra civildepartementet, till sitt antal äro så många och till sin beskaffenhet så stora, att de skulle kunna vara tillräckliga för fyra departement. Men han sade också, att då här icke kan komma i fråga annat än att afskilja så stor del af ärendena, som kan tillföras ett nytt departement, så får man finna sig i att fördela återstoden på något lämpligt sätt. När man således icke kan från civildepartementet afskilja mer än en grupp af ärenden, så blir då frågan den, *vilken* grupp man skall välja. Valet har stannat mellan ett samfärdsels- eller kommunikationsdepartement och ett jordbruksdepartement.

Jag hade hänvisat till Riksdagens skrifvelse år 1893, der Riksdagen framhöll behofvet af ett kommunikationsdepartement, men herr statsrådet ansåg, att den önskan, som blifvit uttalad i denna skrifvelse, var paralyserad genom Riksdagens skrifvelse år 1898. Jag kan medgifva detta till en viss grad, men icke alldeles fullständigt, ty hvad Riksdagen yttrade år 1898 var framkalladt icke af krafvet på ett nytt departement, utan med anledning af den omorganisation af landtbruksstyrelsen, som då skulle ega rum och hvilken Riksdagen icke ville vara med om, emedan man ännu sväfvade i ovisshet om hvart jordbruksärendena sedermera skulle förläggas, huruvida de skulle förläggas till ett särskildt departement eller icke. På grund häraf kan man ju icke vara fullt berättigad att anse, det Riksdagen i frågan ändrat mening, ehuru Riksdagen visserligen säger, att åsigten om lämpligheten af jordbruksärendenas förläggande under ett särskildt departement är ganska allmän. Af detta uttryck skulle man naturligtvis kunna

draga den slutsatsen, att Riksdagen i någon mån har modifierat sin åsigt från år 1893, ehuru väl jag för min del icke kan finna, att så är, ty år 1893 uttalade Riksdagen alldeles bestämdt, och alldeles särskildt med afseende å inrättandet af ett nytt statsdepartement, sin önskan att få ett samfärdselsdepartement till stånd.

Herr statsrådet ville visa, huru viktigt det är att få ett jordbruksdepartement till stånd, och detta sökte han bland annat ådagalägga derigenom, att han påvisade den stora betydelse, som jordbruket ur social synpunkt har för samhällslifvet. Men denna synpunkt synes mig icke i detta fall vara den rätt valda, ty hvad som här skall framhållas är den betydelse, som jordbruket har ur *regeringssynpunkt*, såsom föremål för administrativ verksamhet, och ur denna synpunkt sedt har jordbruket visserligen icke den stora betydelse, som det har, om man ser det från allmän social-ekonomisk synpunkt. Jag håller tvärt om före, att från *regeringssynpunkt* sedt är jordbrukets administrativa betydelse ofantligt mycket mindre än den administrativa betydelse, som kommunikationsväsendet har. Det är *denna* synpunkt, som här skall vara afgörande för sättet, på hvilket regeringsärendena skola fördelas, emedan det är ur den synpunkten, som arbetsbördan skall lättas och organisationen af regeringsverksamheten ordnas.

Herr statsrådet anförde som bevis för den vikt, som han tillmätte ett jordbruksdepartement, att ett sådant finnes inrättadt i de allra flesta länder. Men denna upplysning kan ju för frågans bedömande icke egentligen hafva någon betydelse, då samma förhållande eger rum i fråga om ett kommunikationsdepartement. Jag behöfver icke för att styrka detta mitt påstående gå igenom listan på de anförda länderna. Endast med afseende å t. ex. Rumänien kan man måhända tycka det vore naturligt, om man der hade ett jordbruksdepartement och ej hade något samfärdselsdepartement. Förhållandet är emellertid, att man der har både jordbruks- och samfärdselsdepartement.

Vidare sade herr statsrådet — och det anser jag vara det viktigaste argumentet —, att det önskemål, som man sökt vinna, nu vunnits genom att man förflyttat hela samfärdseln till civildepartementet, och att således civilministern i sjelfva verket blir en kommunikationsminister. Ja, så till vida, som all samfärdsel blifvit sammanförd under ett departement, är nog önskemålet vunnet, men att detta departement är civildepartementet, är just enligt mitt förmenande det betänkliga uti den gjorda fördelningen. Ty så länge som civilministern skall hafva hela landregeringen under sin vård, så ligger det i sakens natur, att han måste vara jurist och hafva en på författningsstudium grundad utbildning. Det vill synas mig alldeles klart, att med en sådan utbildning och med den tid, som den tar i anspråk, och den sinnesrigtning, som den utbildar, så kan det ej vara lämpligt eller ens möjligt för någon att derjemte förvärfva utbildning i den rigtning, som är behöflig

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

för den, som skall stå i spetsen för ett samfärdselsdepartement och ordna detsamma. Det är, som jag tror, omöjligt för någon människa att uppfylla krafven på tillfredsställande utbildning i begge dessa så olika riktningar, och dock måste detta vilkor ovilkorligen uppfyllas, om man förlägger kommunikationsanstalterna under civildepartementet.

Deremot synes det mig, som krafvet på en af förhållandena påkallad mångsidig utdanning skulle lättare kunna fyllas, om man till civildepartementet förlade allt hvad som tillhör jordbruket, ty som chef för jordbruksdepartementet behöfver en person icke vara i besittning af den fackliga utbildning, som är nödvändig för honom, när han skall vara chef för ett kommunikationsdepartement. Just därför, att man icke behöfver ställa det anspråket på den, som inom regeringen handhar jordbruksärendena, att han skall vara fackman på detta område, kan man lämpligen förlägga dessa ärenden till civildepartementet. För öfrigt synes det mig, som om beskaffenheten af de ärenden, som tillhöra ett jordbruksdepartement, står i det nära samband med de ärenden, som beträffande landtregeringen och hushållningssällskapen handläggas af civilministern, att äfven ur denna synpunkt sedt jordbruksärendena böra förläggas till civildepartementet. Om man nu vill medgifva rättigheten af detta mitt resonnement, torde man också kunna medgifva, att arbetsbördan, som vi ju nu alla vilja lätta, skall blifva lika mycket lättad, om man tillvägagår på det sätt, jag anser vara önskvärdt, som om man bifaller Kongl. Maj:ts förslag.

Det är ytterligare en sak, som gör, att jag anser det betänkligt att antaga det kongl. förslaget. Då Kongl. Maj:t har magt att fördela ärendena de olika departementen emellan, skulle det med hänsyn dertill icke medföra någon våda att nu antaga Kongl. Maj:ts förslag, då man ju skulle kunna tänka sig möjligheten af att efteråt en ändring i af mig angifvet syfte kunde komma till stånd. Detta låter sig emellertid icke göra, emedan grundlagen därför skulle lägga hinder i vägen, ty med afseende å ärendenas fördelning kan Kongl. Maj:t visserligen ändra allt annat utom det, att det nya departementet skall vara ett jordbruksdepartement. Endast den omständigheten, att det nya departementet upptages med detta namn i grundlagen, gör det till en absolut nödvändighet, att dit förläggas alla de ärenden, som tillsammans utgöra den grupp, som skall lyda under jordbruksdepartementet.

Nu har man sagt, och den siste talaren framhöll det ganska kraftigt, huru vådligt det vore att icke nu antaga förslaget, och den siste talaren uttalade till och med den farhågan, att om man icke toge förslaget *nu*, skulle man få vänta mycket länge på en reform. Äfven jag anser det önskligt, att man så fort som möjligt får till stånd en ändring, men jag anser icke farhågorna så stora, som den siste talaren förmenade. Jag styrktes i denna min uppfattning, när jag hörde herr statsrådet och chefen för civildeparte-

mentet omnämna, att hans företrädare i embetet redan för 42 år sedan uttalade precis detsamma, som han här framhöll för kammaren. Ehuru jag för min del är benägen att sätta mera tilltro till det berättigade i de farhågor, som vår nuvarande civilminister uttalat, än till dem, som uttalats för 42 år sedan och som visat sig icke hafva inträffat, så tror jag dock icke, att risken af ett dröjsmål på endast några år kan vara så stor, att den för samhället medför någon verklig fara.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Inom denna kammare ha enligt mitt förmenande alla yttrat sig i den riktningen, att de ansett alldeles nödvändigt, att göromålen måtte jemnare fördelas mellan de olika departementen. Jag tager således för afgjort, att alla äro af den mening, och jag skall icke mera sysselsätta mig dermed. Men om det är behöfligt att fördela ärendena annorlunda, kunna de frågorna uppstå: Huru skall detta ske? Skall det ske derigenom, att några departement sammanslås, eller derigenom, att några nya departement upprättas? Härutinnan tyckas vi vara af något olika meningar.

Huru skulle det således tillgå, om några departement skulle sammanslås? Det har föreslagits, att man skulle borttaga ett konsultativt statsråd. Jag tror icke, att denna mening är upptagen denna gång, och därför antager jag, att kammaren anser, att så icke låter sig göra. Då skola vi tillse, om vi kunna sammanslå några departement, och då finna vi det gamla förslaget att sammanslå landt- och sjöförsvarsdepartementen. I likhet med en talare på stockholmsbänken har jag alltid varit af den mening, att dessa båda departement borde kunna sammanslås, och jag har alltid tänkt, att i vårt lilla land, som icke vill spela rollen af stormagt, borde *en* minister kunna sköta ärendena i båda dessa departement.

Jag har i likhet med representanten på stockholmsbänken läst det komitéarbete, som är utgifvet af de personer, som voro tillsatta för att afgifva ett betänkande i denna väg, men jag har vid genomläsningen kommit till en annan åsigt än han. Han har kommit till den åsigten, att dessa båda departement böra sammanslås, men, mina herrar, han stödjer sig dervid på detsamma, som komitén stödjer sig på. Han säger nemligen, att genom sammanslagningen skulle större enhet åstadkommas, ty derigenom, att vi få *en* minister, sammanhållas enheten bättre, än om vi få två. Det är härutinnan, som den ärade talaren och jag något skilja oss åt. Han säger, att för att detta skall kunna ske, måste det finnas en fullt kvalificerad och duglig man. Ja, mina herrar, det är frågan, om det finnes någon sådan. Den nämnde talaren säger, att det är lätt att finna honom, men jag är icke alldeles på det klara med den saken. Jag tror deremot, att det skulle blifva rätt svårt att finna en man, som kan sammanhålla till ett armén och flottan. Hvarför? Jo, jag skall be att få gifva några skäl därför. Enligt

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

den nya organisationen skulle det vara tvenne generaladjutanter under denne minister, den ene af dessa för flottan och den andre för armén. Men såsom flottans officerare och arméns officerare i närvarande stund utbildas, äro de hvarandra helt olika. Förr voro de tillsammans en del af undervisningstiden, nemligen vid Karlberg, men nu äro de skilda från hvarandra från nionde, tionde eller tolfte året och arbeta sedan på olika fält och blifva alldeles främmande för hvarandra. Den kraftige man, som skulle komma och hvilken den ärade talaren redan vet, hvem det är, skulle sammanhålla dessa olika element. Jag tror, att han skulle få ganska svårt. De båda generaladjutanterna skulle draga hvar och en åt sitt håll, och jag tror, i likhet med civilministern, att i stället för två statsråd skulle vi få tre, men det är ju onödigt att hafva tre krigsministrar för försvaret, om vi endast behöfva två. Jag befarar således, att enhet här icke kan uppnås, ty så vida icke en mycket duglig och framstående person kan anskaffas på denna plats, blir det ovilkorligen mindre enhet, än det hittills varit, enligt hvad jag kan uppfatta saken. Det återstår då att tillse, om det blir någon vinst på det ekonomiska området, och jag finner då, att denna vinst är ganska obetydlig.

När jag således vid genomläsningen af komitébetänkandet kommit till en annan uppfattning än talaren på stockholmsbänken i afseende å enheten, som han talade om, fruktar jag, att det kan synas, som om jag måst frångå den uppfattning, som jag under hela min riksdagsmannatid haft, nemligen att sammanslagningen af landt- och sjöförsvarsdepartementen skulle vara nyttig. Finnes det något annat departement, som kan sammanslås med något af de andra? Nej, det tror jag ingen har yrkat på. Om man har denna uppfattning, återstår således icke någonting annat än att antaga ett nytt departement. Men hvilket departement skola vi då antaga? Jo, derutinnan äro vi också af olika meningar.

Här har yttrats, att somliga vilja hafva ett departement för samfärdseln och somliga ett departement för jordbruket. Nu säger den siste talaren, att det nya departementet bör vara ett samfärdselsdepartement och att kommunikationer och all samfärdsel må flyttas dit, men att jordbruket bör flyttas till civildepartementet, och detta därför, att — som han säger — det vore lätt att vara jordbruksminister, ty dertill fordrades ingen sakkunskap, medan det deremot fordrades en viss sakkunskap för att kuuna vara minister för samfärdseln. Jag beklagar, att den ärade talaren på stockholmsbänken har den uppfattningen, att det är lätt att vara jordbrukare. Jag säger till honom, som jag för några år sedan sade till en stockholmare i Första Kammaren: Köp ett litet hemman och försök, så kan herrn få se, hvad det vill säga att vara jordbrukare. Jag tror, att det verkligen behöfs sakkunskap för att vara jordbrukare, och jag tror också, att det behöfs sakkunskap för att vara minister för ett blifvande jordbruksdepartement.

Ja, nu beror det på, hvad intresse denna fråga har för jordbrukarne. Hafva jordbrukarne i denna kammare den uppfattningen, att det är nödvändigt och angeläget att vid Konungens rådsbord hafva en representant, som är inne i jordbruksförhållanden, då böra de rösta för denna sak. Hafva de det deremot icke, då må de rösta mot förslaget. Min öfvertygelse är dock, att förr eller senare kommer en förändring härvidlag att göras, ty i närvarande stund är det alldeles omöjligt för en person att kunna reda de frågor, som föreligga inom civildepartementet. Civilministern anförde ett protokoll, som uppvisade 68 ärenden, men jag felsäger mig icke, om jag säger, att det mången gång är öfver hundra ärenden på en enda föredragning. Jag tror därför, att någon reglering måste ske, och skall en sådan ega rum, är det väl lämpligast att införa ett nytt departement. Om jordbrukarne anse, att deras rörelse och industri är af så ringa betydelse, att en fackman dervidlag icke behöfves för att öfvervaka det hela, ja, må de då afstå derifrån och lemna det åt handeln och industrien eller ock åt kommunikationerna.

Så ligger frågan i närvarande stund, och, mina herrar, ehuru jag har den vissa förhoppningen, att jordbruket skall kunna existera, om än vi ej få ett sådant departement och en sådan minister, så vågar jag dock, då jag anser, att det ligger vikt på och är nyttigt för denna näringsgren att få sitt eget departement, anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Jag skall äfven be att särskildt få beröra en annan fråga, nemligen frågan om utskottets förslag om borttagandet af mom. 2 i 42 § regeringsformen. Här har sagts, att en sådan ändring förut ej funnits behöflig. Ja, jag hade suttit i bevillningsutskottet i tio år, innan jag hörde talas om att det fans en mellanrikslag mellan Sverige och Norge, men sedan fick jag nog höra talas derom och har äfven varit med om att göra ändringar i densamma; och så är det nu också. Hvad som icke behöfdes för 30 à 40 år sedan, kan genom omständigheternas magt bli en nödvändighet; och utskottet har ansett, att det å svensk sida är nödvändigt, att man ställer så till, att icke brist i öfverensstämmelse på något sätt råder mellan riksakten och den svenska grundlagen. Och på detta skäl och med anledning af hvad jag förut yttrat, beder jag att för min del få yrka bifall äfven till ändringen i § 42 mom. 2 regeringsformen.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johnsson: Herr talman, mina herrar! Under diskussionen har det oförtydligt framgått, att meningarna äro mycket delade i fråga om afhjelpandet af de olägenheter, som råda i anledning af det stora antalet af ärenden i departementen; men det torde ej heller vara ovigtigt, huru dessa ärenden fördelas. Det är

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

(Forts.)

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

här således icke blott fråga om att afhjelpa de olägenheter, som uppstått derigenom, att ärendenas antal har stigit i så stor omfattning, utan det är lika viktigt för Riksdagen att se till, att grupperingen af dessa ärenden inom de olika departementen blir sådan, att hvarje näringsgren blir, så vidt möjligt är, tillgodosedd. Under sådana förhållanden tror jag icke, att det vore så väl betänkt, om kammaren nu går att fatta sitt beslut utan att först hafva grundligt öfvervägt frågan.

Jag är öfvertygad, att om kammaren skulle besluta att återremittera frågan och således gifva utskottet tillfälle att ytterligare pröfva ärendet, skulle för visso med det material, som föreligger genom den i kamrarne förda diskussionen, utskottet kunna ernå ett bättre resultat, än det som nu föreligger till afgörande.

Under sådana förhållanden skall jag, herr talman, be att få återtaga mitt förra yrkande samt framställa yrkande om återremiss.

Herr Restadius: Då jag genomläste Kongl. Maj:ts ifrågasvarande proposition, fann jag — något som ju förut är känt — att åtskilliga departement äro med ärenden så belastade, att det vida öfvergår en människas förmåga att åt desamma egna den handläggning, som i ty fall erfordras. Är detta till fullo ådagalagdt, är det väl äfven klart, att åtgärder böra vidtagas för afhjelpande af denna stora olägenhet. Tre äro de vägar, som blifvit anvisade, på hvilka man skulle kunna nå detta mål. Den första är införande af en regeringsrätt, den andra är en sammanslagning af de militära departementen, och den tredje det förslag, som återfinnes i den nu föreliggande kongl. propositionen.

Hvad nu först angår regeringsrätten, så bekänner jag öppet och ärligt, att den tanken tilltalar mig i högsta grad. Många viktiga mål skulle derigenom vinnas; några af dem tillåter jag mig att i korthet antyda. Man skulle derigenom till en början vinna, att de synnerligen svårlösta och inveklade administrativa besvärsmålen afgjordes af personer, som i tid blifvit tränade att åt sådana grannlaga värf egna den genomgående granskning, de förtjena. Man skulle vidare vinna, att man ej skulle vara nödsakad att vid Konungens rådsbord — hvad som nu är hardt nära nödvändigt, t. ex. i fråga om civildepartementet — sätta en embetsman, som vore för dylika värf särskildt utbildad, utan man skulle i stället kunna taga en praktisk, klok och i politiska värf erfaren man att sätta i Konungens råd. Han skulle med sin praktiska blick mer kunna gripa in till samhällets båtnad och fortkomst, än hvad embetsmän, bundna i sina former, kunde göra.

Man skulle vidare vinna ett annat önskningsmål, nemligen att — då nu § 89 i regeringsformen blifvit så kringskuren, att de flesta administrativa lagstiftningsåtgärder numera blifvit hänskjutna under § 87 i samma regeringsform, hvarigenom högsta domstolen måste afgifva yttrande öfver en massa mångskiftande

förslag — denna domstols tid ej blefve så upptagen, att den ej kunde fylla sin hufvudsakliga uppgift att döma i mål mellan enskilda parter. Det är ej tänkbart att tillvägagå på sådant sätt utan att stora olägenheter deraf skola uppstå. Inrättar jag åter en regeringsrätt, kan jag till dess utlåtande öfverlemna en ganska stor del af dessa lagstiftningsförslag.

Ändtligen — det vill jag blott i förbigående nämna — skulle jag genom regeringsrättens införande vinna ett medel, hvarigenom jag tvifvelsutan skulle lösa ett viktigt spörsmål, nemligen åstadkommandet af en fullt användbar riks rätt. Jag vill nu dock ej i detta sammanhang vidare yttra mig om ett förslag i den nu antydda riktningen; ty herrarne förstå väl, att detta blott är en tanke, som nu blifvit framkastad, men som icke hinner mogna på ett eller annat årtionde.

Vill jag således åstadkomma någon ändring i de bestående svåra förhållandena, så kan jag ej längre uppehålla mig vid denna tanke, utan jag måste taga de nästa två föreslagna utvägarne under ompröfvande. Hvad då först angår tanken på sammanslagningen af de båda krigsdepartementen, kan jag naturligtvis ej neka till, att den komité, som för denna frågas utredning blifvit nedsett, anført synnerligen goda och anmärkningsvärda skäl för sin hemställan. Då detta betänkande med älskvärd vänlighet blifvit refererat af en ledamot på stockholmsbanken — naturligtvis till stort gagn för dem, som ej läst handlingarna — vill jag säga, att när han påstod, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet gjort sig skyldig till felaktigt förfarande derutinnan, att han ej upptagit hvart och ett af de skäl, som i komiténs utlåtande förekomma, till särskildt bemötande, så har han tvifvelsutan tagit fel på skilnaden mellan ett komitébetänkande eller en statshandling å ena sidan och hvad som förekommer advokater emellan å andra sidan. I det sista fallet är det ju så ytterst vanligt, att den ene advokaten i första hand söker att, så vidt möjligt, hacka sönder den andres åsigt. Men här är det fråga om *statshandlingar*. Här är det fråga om att, när den ene framlagt de skäl, som tala för hans åsigt, äfven låta den andre framföra sina skäl; men här är ej meningen att åstadkomma någon disputationsakt.

Nu säger jag, att det för mig synes vara svårt att afgöra detta grannliga spörsmål. Men jag tänker som så: något måste göras. Är det då lämpligt att under sådana förhållanden åstadkomma den ifrågavarande sammanslagningen? Jag tvekar dervid, därför att nu pågår — och, som jag tror, äfven för framtiden — en sjudande verksamhet inom landtförsvaret, hvilken väl kräfver sin man. Och jag hoppas och vill tro, att äfven inom sjöförsvaret en sådan ifrig verksamhet skall, derest den icke redan finnes, äfven uppstå. Ty, märken, mina herrar, det torde ej kunna vederläggas, att för någon tidrymd sedan under en icke ringa följd af år ett slags vinterdvala legat öfver vårt sjöförsvaret. Skall det nu åt dessa

Ang. upprättandet af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

saker kunna något åtgöras, så måste de båda departementen nog ha hvar sin egen målsman, som, oberoende af andra göromål, kan med hela sin kraft och energi verka till fosterlandets betryggande och båtnad i honom anförtrodda värf.

Vidare vill jag säga, att, om det är någon af eder, mina herrar, som ovilkorligen vill, att förr eller senare en sammanslagning af de båda departementen skall ega rum, tillfälle att taga denna sak under förnyad ompröfning väl icke allt för lång tid torde saknas. Antager man nu ett departement för jordbruket, lär den tidpunkten ej vara långt aflägsen, då behovet äfven af ett samfärdselsdepartement visar sig. Kommer den dagen, kan det väl ifrågasättas, om icke dessa båda departement kunna sammanslås, i fall tidsomständigheterna sådant medgifva.

Den tredje vägen är den af Kongl. Maj:t angifna. Om herrarne vilja tillskapa ett nytt departement, frågar jag: fins det något, som kan ligga åtminstone denna kammare mer om hjertat än den viktiga näring, som landtbruket inom samhället representerar? Är det så, synes det mig, att man i första rummet bör egna sin uppmärksamhet derå, att de frågor, som närmast äro att hänföra till denna grupp af näringar, blifva tillgodosedda. Det är af denna anledning, och då icke någon af de först omförmälda utvägarne kan leda till målet, som jag anser mig böra ansluta mig till det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget.

Slutligen har utskottet vackert talat om innehållet af § 42: 2 regeringsformen, och från mina lärda vänners sida har man med mycken styrka framhållit, hurusom denna paragraf i dess nuvarande lydelse skulle bli ytterst stridande mot riksakten. Ja, mina herrar, det finnes många andra saker i riksakten, som ej öfverensstämma med grundlagen, och ej har man därför hört någon uppställa fordran på att därför få grundlagen ändrad. Och, mina herrar, att framställa anspråk på att få riksakten ändrad, det tjenar till ingenting.

Behaga herrarne egna sina uppmärksamhet åt § 7 riksakten i dess nuvarande lydelse, skola herrarne t. ex. finna, att der står, att af de tio närvarande statsråden två skola vara statsministrar. Vi ha nu blott en statsminister, och således kunna vi ej fullgöra stadgandet i detta hänseende. Men nu är ju det så fasligt noga med att få detta stadgande i andra momentet ändradt. Ser jag saken ur praktisk synpunkt, framställer sig tvifvelsutän genast den anmärkningen, att, vid strid mellan riksakten och de särskilda ländernas grundlagar, riksakten är den normerande, hvarför det ej behöfver vidtagas någon ändring i dessa grundlagar. Nu har jag gått in på en sådan ändring, men detta blott därför, att jag vill nå målet, och vill jag nå detta, kan jag underkasta mig denna lilla, enligt min tanke betydelselösa uppoffring. Den af eder, mina herrar, som önskar, att denna svårlösta fråga skall bli löst så godt omständigheterna medgifva, lägger jag på hjertat, att någon

annan bättre utväg ej för närvarande existerar än den af Kongl. Maj:t och utskottet föreslagna.

Herr talman! Med anledning af hvad jag nu sagt, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Herr Bergmark: Herr talman, mina herrar! Af alla de talare, som här uppträdt, hafva, så vidt jag hört rätt, alla, med undantag af ett par talare på stockholmsbänken, yttrat sig till förmån för ökning af departementens antal, och detta af olika anledningar. Jag ber då att få yttra några ord rörande behovet för landtmännen att ega en representant, den der kan föra deras talan så väl vid Konungens rådsbord som inom Riksdagen samt äfven på den inhemska och utländska penningmarknaden.

Jag vill då särskildt fästa mig vid penningmarknaden, denna den viktigaste af alla marknader och den, af hvilken vi alla äro i mer eller mindre mån beroende, och den, på hvilken vi landtmän under de sista årtiondenas ekonomiska utveckling ha kommit till korta.

Det är nemligen icke med landtbruket som med industrien, handeln och samfärdseln, att i samma mån som stora kapital der placeras, ökas i riklig mängd existensmöjligheterua för ett allt större antal människor, utan i samma mån som stora, lånade kapital öfver en viss gräns placeras hos landtbrukarne, försvåras för dem existensvilkoren.

Om jag vänder mig till de statistiska uppgifterna för de senaste åren, så hvad säga de? Jo, de säga t. ex., att landtmännens in-tecknade skuld uppgick år 1876 till 622,000,000 kronor, år 1886 till 914,000,000 kronor, år 1890 till 977,000,000 kronor och år 1895 till 1,061,000,000 kronor. Under dessa årtionden utgjorde landtbrukarne år 1870 71 % af hela befolkningen, år 1880 67 %, år 1890 60 % och år 1897 57 %. Eller, för att taga det på annat sätt. år 1880 hade vi 3,000,000 landtmän, år 1890 2,900,000 och år 1897 2,800,000. I samma mån, som landtbrukarnes skulder växt, har således deras antal minskats. Omvänt är deremot förhållandet inom industrien, handeln och samfärdseln.

Förhållandet är detsamma äfven i andra länder, så t. ex. i Irland. Der utgjorde vid en tid, då penningar ännu ej i så rikt mått placerats hos landtbrukarne, deras antal 8,000,000. Nu ha stora kapital placerats hos dem, och nu är deras antal blott 4,500,000. I Ryssland hafva landtbefolkningens skulder växt, och i samma mån existensmöjligheterna för dem minskats ända derhän, att ju hungertyfus och dylikt höra till ordningen.

Om jag nu med de anförda siffrorna angående landtmännens skulder jemför de statistiska siffrorna angående emigrationen, så finner jag, att under åren 1871—1880 emigrerade 121,000, under åren 1881—1890 304,000 och under åren 1891—1896 137,000, eller således tillsammans något öfver en half million landtmän. Samtidigt

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

hade, som jag nyss nämnde, landtmännens skulder växt med omkring 400,000,000 kronor. Och detta är icke något enstaka fenomen, utan en naturlig utveckling af ett origtigt ekonomiskt system.

Det har dock under denna period funnits en ljusglimt, en enda, som man trodde skola kunna leda till ett lyckligt resultat, nemligen de fallande räntorna. Man kunde således tänka sig möjligheten att begagna tillfället att konvertera hela denna jordbruks-skuld, så att den förut gällande räntefoten skulle räcka ej blott till ränta, utan äfven till ett visst mått af amortering. Ingenting dylikt har emellertid skett, därför att landtmännen, som gå och hvar för sig bruka sin torfva, ej kunna samla sig till en dylik åtgärd. Hade åter dessa landtbrukare vid Konungens rådsbord haft en representant, som bevakat deras intressen, kunde han efter all sannolikhet hafva åstadkommit en dylik konvertering.

Nu har emellertid ingenting dylikt blifvit gjordt, och räntorna växa åter. Hvilken roll detta spelar, säger sig sjelft. Betänken blott, att vi landtmän in alles hafva öfver en milliard i in-tecknad skuld. Deraf äro 275,000,000 kronor placerade i vår s. k. hypoteksbank; och om denna är ej skäl att här tala något — den har sina affärer på så god fot, den kan få dem. Men öfriga 700,000,000 kronor eller så omkring äro uppsägbara, och på dessa skulder hafva räntorna nu blifvit höjda, på en del från 4 till 4½ % och på andra åter från 4 å 4½ till 5 eller 5½ %. Ränthöjningen uppgår således i medeltal till minst 1 % och motsvarar då 7,000,000 kronor. Men dessa skulder kunde hafva varit konverterade till 3 å 3½ %; och då vi nu få ge 5 å 5½ %, få vi alltså vidkännas en ränteökning af 2 % på dessa 700,000,000 kronor — d. v. s. 14,000,000 — utöfver hvad vi behöft betala, om vi haft någon, som ledt våra öden och på penningmarknaden fört våra runor. Nödvändigheten af en särskild representant för landtbrukets intressen är således alldeles tydlig. Derfor måste äfven vi landtmän vara tacksamma för det föreliggande förslaget; och ber jag för ty att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson i Mörtlösa: Herr talman, mina herrar! Genom antagande af det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget skulle man vinna tre viktiga önskemål: för det första en lättnad i civildepartementets stora arbetsbörda, vidare en lämpligare fördelning departementen emellan af göromålen, så att likartade ärenden komma att hänföras under samma departement, och slutligen vinnandet af en särskild målsman för jordbrukets och dess idkares intressen. Till förmån för detta förslag hafva äfven uttalanden gjorts af de korporationer i landsorten, som hafva sig ålagd vården om jordbrukets angelägenheter. Så uttalar sig Östergötlands hushållningssällskap på följande sätt: »Östergötlands hushållningssällskap, som med tillfredsställelse erfarit, att Kongl. Maj:t till nu pågående riksdag kommer att föreslå inrättandet af ett nytt stats-

departement för jordbruk, domäner och skogar, är fast öfvertygad om, att ett så sammansatt departement skulle komma att kraftigt befordra modernäringens framtida utveckling, och uttalar därför sin lifliga önskan, att denna proposition måtte vinna Riksdagens bifall.»

Herr talman, jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ivar Månsson: Herr talman, mina herrar! Då jag är lifligt intresserad af det ärende, som här föreligger till afgörande, har jag trott mig böra yttra några ord, och detta desto hellre, som en ärad ledamot af konstitutionsutskottet, talaren på upsalabänken, antydde, att, då i diskussionen ej deltagit någon af jordbrukarnes klass, man kunde antaga, att jordbruksidkarnes vore skäligen ointresserade af frågan. För min del tror jag icke, att så är förhållandet. Min enskilda uppfattning är åtminstone den, att vi landtmän hafva skäl sätta högt värde på detta förslag. Man kan ju misstaga sig i sina förväntningar; det kan ju hända, att resultatet ej alltid motsvarar hvad man hoppats; men för min del vågar jag antaga, att om vi vid Konungens rådsbord få en representant för jordbruket och dess binäringar eller de grupper af ärenden, som skulle falla under det nya departementet, skola jordbrukets intressen blifva så vidt möjligt och bättre, än nu kan ske, tillgodosedda.

Då för några år sedan landtbruksstyrelsen inrättades, gjorde man sig mycket stora förväntningar om denna styrelse och hoppades, att densamma skulle fylla ett behof, som sedan många år gjort sig gällande. Emellertid måste jag erkänna, att de förhoppningar, man då hyste, icke hafva realiserats, utan måste något annat och mera åtgöras.

Gifvet är ju, att vid afgörandet af ett sådant ärende som detta åtskilliga kunna vara af den tanke, att man hellre borde inrätta ett departement för handel och industri eller för kommunikationsväsendet och så vidare. Jag inser nog, att för en sådan uppfattning kunna bjudas åtskilliga skäl; handelns och industriens män kunna ju befara, att, om detta nya departement blifver hufvudsakligen ett jordbruksdepartement, deras intressen ej skola blifva så beaktade, som om i stället inrättades ett särskildt handels- och industridepartement. Men jag ber att få påpeka — hvad redan under diskussionen flera gånger framhållits och särskildt mycket klart visats af herr statsrådet och chefen för civildepartementet —, att man genom den här föreslagna anordningen afser att tillgodose äfven dessa andra näringars intressen. Man vill till det nya departementet öfverföra från civildepartementet en del ärenden, som nu tynga på civildepartementet; och å andra sidan skulle under civildepartementet läggas post, telegraf och telefon, så att civildepartementet blefve hufvudsakligen ett kommunikationsdepartement. Härigenom synas mig de nu rådande missförhållandona blifva i

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

(Forts.)

väsentlig mån afhjelpa; och än ytterligare hoppas man vinna detta mål genom den ändrade fördelningen af ärendena departementen emellan.

Den, mina herrar, som med uppmärksamhet följt herr statsrådet och chefens för civildepartementet yttrande, skall, efter hvad jag tror, icke kunna med godt samvete förneka, att något här behöfver göras. Det är ju orimligt, att en sådan fruktansvärd mängd ärenden skall hvila på ett departement och på en enda mans axlar — det är, synes det mig, otänkbart, att han skulle kunna följa dessa ärenden som sig borde, om han än hade den största energi i världen, utan följden måste blifva, att handläggningen får ske mera maskinmessigt. Och går man till ecklesiastikdepartementet, finner man något liknande der vara förhållandet.

Jag tror således icke, att i denna kammare finnas många, som förneka, att en ytterligare fördelning af ärendena är absolut nödvändig. Och den kan ju ej ske på annat sätt än genom att fördela göromålen på flere personer och flera departement. Detta tyckes äfven vara allmänt erkänt, ty så vidt jag kunnat uppfatta, har hittills ingen uttalat sig mot ett nytt departements inrättande, men man anser sig böra samtidigt hålla fast vid den idé, som särskildt Andra Kammaren så ofta förfäktat, nämligen om en sammanslagning af landt- och sjöförvarsdepartementen. Ja, jag för min del är äfven af den åsigt, att man bör tänka på möjligheten af en dylik sammanslagning. Jag har ju under hela min riksdagstid tagit del i den diskussion om och de förslag till en dylik sammanslagning, som här ideligen förekommit, så fort frågan om ett nytt departement varit före. På sätt af civilministern påpekades, är det nu hela 40 år denna fråga om fördelning af civildepartementets göromål varit före, men alltid har detta förslag om sammanslagning af landt- och sjöförvarsdepartementen stått, om jag så får uttrycka mig, hindrande i vägen.

Nu är jag för min del ingalunda säker, huruvida rätta tidpunkten är inne att företaga en dylik sammanslagning, då vi ju se, att hvar och en af cheferna för de båda försvarsdepartementen har ofantligt mycket att utträtta och viktiga initiativ att taga. Och hvad skulle för öfrigt vinsten blifva, om man i stället finge en departementschef med två souschefer — måhända blefve den ej synnerligen stor.

Låt oss därför, mina herrar, taga denna sak för sig och behandla den särskildt. Må vi gerna, om vi så anse lämpligt, skriva till Kongl. Maj:t med begäran, att denna fråga om sammanslagningen måtte blifva beaktad och fullföljd, men må vi ej låta den frågan utgöra hinder för bifall till det förslag, som här föreligger.

Det har, om jag fattat stämningen rätt, varit ett många år uttaladt önskemål, att jordbrukets intressen borde i främsta rummet tillgodoses vid upprättandet af ett nytt departement, ty hvarje gång det varit fråga härom, har man alltid gjort gällande, att jord-

bruket deri skulle komma att intaga en, om jag så må säga, mer eller mindre dominerande ställning, hvarje gång har man yrkat på, att detsamma skulle få sin egen målsman.

Då man nu ser på sista tidens händelser, huruledes hushållningssällskapens ombud uttalat sig för inrättandet af detta nya departement, huruledes handelsföreningarna uttalat sig på ungefär liknande sätt, då man dessutom vet, huruledes Riksdagens kamrar eller åtminstone Andra Kammaren, då vi förra året hade på tal en ombildning af landtbruksstyrelsen, bestämdt uttalade, att den icke ville vara med derom, därför att man hoppades att få ett jordbruksdepartement, måste man medgifva, att tidpunkten för genomförandet af denna reform är gysam.

Mina herrar, låtom oss då icke kasta ifrån oss det här föreliggande förslaget, utan låtom oss antaga detsamma, så att man först och främst får en fördelning af ärendena mellan departementen om möjligt på sådant sätt, att det blir tillfälle för cheferna att kunna följa ärendenas gång, och man för det andra erhåller ett särskildt förvaltande organ för de synnerligen viktiga ärenden det här gäller, ty låtom oss icke icke glömma, hvilken ofantlig betydelse, som under nuvarande tidsförhållanden icke allenast jordbruket såsom sådant, utan äfven dess binärningar, mejerihandteringen och boskapsskötseln, hafva, hvilka senare utvecklats derhän, att jag vågar påstå, att de äro af mångdubbelt större vikt än förut.

Mina herrar, jag tror icke, att någon af oss kan förneka, att, hvilket landskap man än genomreser, man der finner, huruledes mycken mark ligger vattensjuk och illa skött på alla vis, och att det för den enskilde individen är omöjligt att på odlingsföretag nedlägga så mycket penningar, som behöfves för att göra dylik jord fruktbar.

Här är ett område, der, enligt min uppfattning, en jordbruksminister skulle få mycket att göra, och der hans initiativ skulle komma att tagas i anspråk till jordbrukets bästa.

Så vidt jag kan se, skulle således icke de pengar vara bortspilda, som nedläggas på ett sådant departement.

Ja, mina herrar, jag har intet vidare att tillägga. Jag ber endast kammaren att icke afvisa detta af regeringen gjorda försök, icke förkasta det framlagda förslaget. Riksdagen har ju för öfrigt ett helt år på sig att tänka på förslaget. Är det så, att detsamma icke befinnes lämpligt, finnes ju alltid möjlighet för Riksdagen att framdeles afslå det. Jag hoppas därför, att kammaren i likhet med Första Kammaren, som med stor majoritet antagit förslaget, också skall bifalla detsamma.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Petersson* i Dänningelanda, *Jönsson* i Mårarp, *Andersson* i Löfhult, *Erickson* i Bjersby, *Bengts-*

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Ang. upprät- son i Häradsköp, Högstedt, Zakrisson, Johansson i Berga, Rydberg, Anderson i Tenhult, Olsson i Skiftinge, Åkerlund, Andersson i jordbruks- Öhrstorp, Sundblad, Kruse, Olsson i Tyllered, Ericson i Ransta, departement. Anderson i Hasselbol, Enthén, Anderson i Lydde och Sandquist.
(Forts.)

Slutligen anförde

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! För den händelse, att detta i min tanke högst olyckliga förslag skulle komma att af kammaren voteras, och kammarens votum i dag äfven för- bäda det definitiva afgörandet vid en följande riksdag, har jag icke velat ådraga mig den förebräelsen, att detta första votum möj- ligen skulle kunna vara beroende på, att en enda nej-röst hade utblifvit, och därför har jag inställt mig här. Jag har emellertid af något, som under diskussionen blifvit sagdt och upprepadt och som synes på vissa håll rent af hafva antagit karakteren af en oemotsäglig dogm, ehuru det i sjelfva verket är absolut icke något annat än en tom fras, blifvit föranlåten att hos herr tal- mannen begära ordet; jag skall söka att på ett par minuter säga hvad jag afser.

Det förhåller sig icke så, som för en stund sedan yttrades utaf en ledamot af konstitutionsutskottet, att min ärade vän och granne till höger skulle hafva klandrat chefen för justitiedeparte- mentet, därför att han icke upptagit till bemötande och granskning *allt* det, som af den s. k. sammanslagningskomitén blifvit anfördt för den utaf Riksdagen uttalade åsigten om lämpligheten utaf de två försvarsdepartementens förening.

Nej, hvad min ärade granne har anmärkt och med rätta klan- drat, det är, att chefen för justitiedepartementet alldeles *icke* har läst *något* afseende vid *något* utaf de skäl, som ifrågavarande komité anført för att styrka giltigheten utaf den mening, som Riksdagen i sin skrifvelse till Kongl. Maj:t har uttalat. Det var hvad han sade, såsom säkerligen det stenografiska protokollet kom- mer att utvisa. Polemiken mot honom i den vägen var således ett hugg i luften.

Chefen för justitiedepartementet har i sjelfva verket gjort sitt uppdrag mycket lätt, då han endast sysselsatt sig med att bemöta — hvilket han bort kunna göra bättre, än han gjort —, bemöta ett olyckligt infall af sagda komité, nemligen det antagandet, att en sammanslagning af de båda försvarsdepartementen skulle med- föra upplifvandet af det utaf Gud och människor för länge sedan fördömda generaladjutantssystemet. Det är alls icke den ringaste nödvändighet för det. Komitén har för öfrigt sjelf icke sagt något annat, än att, under förutsättning derutaf, att de båda förenade departementens skötsel lades uti en civil mans hand, det näppe- ligen skulle vara möjligt att undgå att befria honom från hand- läggningen utaf de s. k. kommandomålen, hvilka — märkvärdigt

nog — af komiterade upphöjas till de mål inom försvarsdepartementen, som företrädesvis kräfvä speciella fackinsigter. Hvad komitérade sagt, om de sagt något positivt, det är, att, skola de två förenade departementen anförtros åt en civil man, det näppeligen är möjligt att undvika, att man får draga särskild försorg om handläggningen af kommandomålen.

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

Deremot har komitén icke vågat något sådant påstående, som att det der systemet från tiden före 1840 års riksdag skulle behöfvä återupplifvas, derest man i spetsen för de sammanslagna departementen satte en fackman, vare sig en sjö- eller landtmilitär. Visserligen ser jag, att komitén söker drifva saken derhän, att icke heller det vore så synnerligen bra. Komitén säger nemligen, att det ju icke kan nekas, att sådant tillfälligtvis sker redan nu, att den ene af de två försvarsdepartementens chefer får tillfälle att under tjänstledighet för den andre förestå båda departementen och följaktligen vara föredragande i båda departementens kommandomål, men, säger komitén, utan att därför anföra något enda skäl, komitén anser detta ingalunda lämpligt såsom stadigvarande anordning. Nu hemställer jag till benäget öfvervägande, huruvida det kan vara betänkligt framdeles att låta en landtmilitär handlägga både sjö- och landförsvarets kommandomål, huruvida det skulle vara betänkligare, än att en landtmilitär under fem års tid stod i spetsen för sjöförsvarsdepartementet och följaktligen handlade icke blott de departementala målen, utan äfven dessa kommandomål, om hvilka komitén gjort upp för sig den föreställningen, att det egentligen är de, som nödvändigt kräfvä speciella fackinsigter. Icke har jag hört — jag minnes för öfrigt den tiden mycket väl — att någon påstått, att general Leijonhufvud — fortifikationsgeneralen — i spetsen för sjöförsvarsdepartementet visade sig icke vara duglig, lämplig, kompetent — kalla det hvad man vill, jag vet icke hvad rätta ordet enligt komiterades mening skulle vara — att inför Kongl. Maj:t till afgörande föredraga och gifva Kongl. Maj:t råd uti kommandoärenden, som röra flottan. Jag har icke ens hört en antydning om något sådant, churu det gick med honom såsom sjöförsvarsminister på samma sätt, som det någon gång gått med andra chefer för såväl detta som andra departement, att man icke alltid beundrade hvad han gjorde, men någon särskild anmärkning har jag i detta fall, som sagdt, aldrig hört uttalas.

Jag skall be att dertill få lägga, att komiténs påstående, att det knappast skulle vara möjligt att anförtro kommandomålen afgörande åt en civil man i spetsen för det sammanslagna departementet, naturligtvis, så vida det skall ligga någon rimlig mening deruti, äfvenledes måste betyda, att man icke kan sätta en civil man i spetsen för *det ena* eller för *det andra* utaf de två fortfarande åtskilda departementen — detta måtte vara solklart. Det skall väl således vara den civila chefens egenskap att icke vara militär fackman, som skall göra honom inkompetent att handlägga

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.
(Forts.)

kommandomålen för armén och kommandomålen för flottan. Ty icke kan den civile mannen, om han vore duglig att handlägga kommandomålen i det ena departementet, vara oduglig att handlägga dem i det andra. Således skulle denna sats naturligen leda derhän, att det icke vore rimligt att sätta en civil man i spetsen för vare sig landtförsvars- eller sjöförsvarsdepartementet.

Komitén har dervid förbisett, att detta är något, som går så oändligen väl för sig i stora militärstater, såsom t. ex. Frankrike — utan att der finnas några generaladjutanter. Der är för närvarande en civil landtförsvarsminister och en civil sjöförsvarsminister, i verkligheten hvar och en inom sitt område mera enväldiga än kejsaren af Ryssland inom sitt stora rike.

Går det för sig i Frankrike, så skulle det kanske gå för sig här att sätta en Freycinet — i fall någon sådan finnes — i spetsen för arméns departement och att sätta en Lockroy i spetsen för sjöförsvarsdepartementet.

Den der teorien, att den civile mannen icke duger i spetsen för ett försvarsdepartement, om han skall handlägga kommandomål, den håller således icke streck. Och då den leder derhän, att öfver hufvud taget en civil man icke duger i spetsen för ett försvarsdepartement, då vederlägges detta af den erfarenhet, som upplyser oss om, att Frankrike ännu icke har haft en så populär krigsminister, som för försvaret utträttat så mycket som den nuvarande krigsministern under sin förra embetsförvaltning, — icke haft det under detta århundrade.

Dermed ville jag säga, att frågan om en sammanslagning af de två försvarsdepartementen — hvarom jag för öfrigt medgifver, att man kan ha olika meningar —, den bör icke vidare behandlas med åberopande af ett sådant skäl som detta om den förmenta, men icke befintliga nödvändigheten att återupplifva generaladjutantssystemet.

Jag började, herr talman, med att säga, att jag kommit hit för att rösta mot ett förslag, som jag betraktade såsom särdeles olyckligt. Riksdagen har uttalat sig för upprättandet af ett samfärdselsdepartement, hvilket jag för min del anser vara en åtgärd af den allra största vikt och betydelse. Riksdagen har uttalat sig för sammanslagning af de två försvarsdepartementen, en sammanslagning, som, hvad mig beträffar, motiveras icke af sparsamhetshänsyn — ty den frågan anser jag i detta fall vara rent af underordnad: kostnaden för ett departement mer eller mindre —, utan af behovet att få *enhet* och sammanhållning i stället för splittring och rivalitet i handläggningen af försvarsangelägenheterna; den motiveras af behovet att få en genomtänkt försvarsplan till stånd, hvilket sannerligen icke kommer att ske, så länge man opererar på sätt hittills skett: utan att den ena handen vet hvad den andra gör. Om man skulle taga sig för — men dertill är jag nu icke i tillfälle och har på långt när icke det material, som skulle be-

höfvas — om man skulle taga sig för att sammanställa exemplen på denna söndring, denna splittring och följderna deraf blott under de sista trettio åren — t. ex. räknadt från den dag, då herr Wallenberg i Första Kammaren uppenbarade en af de stora riksskandalerna i detta fall: från Karlskrona och de nya batterierna, antingen nu embrasurerna voro för små eller kanonerna för stora eller tvärtom, hvilket ju leder till samma resultat —, om man skulle sammanställa alla bevis på osammanhang och splittring både i planen för försvaret och i verkställigheten af försvarsåtgärderna, i användningen af de af Riksdagen beviljade summor, då skulle det blifva en i sanning förskräcklig litanian.

Nå väl, som jag sade, Riksdagen har uttalat sig för en sammanslagning af de två försvarsdepartementen, Riksdagen har uttalat sig för ett samfärdselsdepartement. Andra Kammaren har uttalat sig för upprättandet af ett undervisningsdepartement, hvilket vi, som bekant, icke ega, under det vi ha råd att hålla två försvarsdepartement. Vi hafva ett ecklesiastikdepartement, men vi hafva icke ett undervisningsdepartement. Och — märk väl! — detta ecklesiastikdepartement, hvilket tillika fungerar såsom högsta myndighet för undervisningsangelägenheter, det har icke under sig till sin hjälp något centralt embetsverk, såsom inom öfriga förvaltningsgrenar är förhållandet.

Nu menar jag icke, att man skulle behöfva af Riksdagen begära kostnaden för ett nytt departement. Man behöfver blott göra hvad som påkallas lika mycket af praktiska som teoretiska skäl, nemligen förflytta kyrkoärendena dit de egentligen höra, såsom väsentligen lagstiftningsärenden, till justitiedepartementet — en sak, hvarför äfven Andra Kammaren uttalat sig.

Slutligen och för det femte har Riksdagen uttalat sig — senast 1868 — för fullföljande af den 1819 påbörjade reform, som afser att låta de administrativa besvärsmålen försvinna såsom sådana genom att förflytta deras afgörande till domstolarne. Detta har, som sagdt, Riksdagen uttalat sig för år 1868. Och huru har regeringen behandlat denna fråga? Det kan ju i korthet nämnas, att den proposition, som med anledning af Riksdagens skrifvelse kom till 1874 års Riksdag, icke var af den beskaffenhet, att Riksdagen ansåg sig böra antaga den. Och deri fann regeringen en förmodligen kärkommen anledning att vråka det ärendet bort.

En öfverflyttning nu till domstolarne af de administrativa besvärsmål, som handläggas af underordnade myndigheter, skulle naturligtvis ha till effekt, att regeringen också skulle befrias från handläggningen af de administrativa besvärsmålen, en fråga af den allra största vikt, derför att den skulle komma att i väsentlig mån lätta departementschefernas göromål, och en fråga äfven från en annan synpunkt af mycket stor vikt, nemligen den, att vi derigenom skulle undvika en framtidsfara, för hvilken vi icke göra oss blinda. Det är alldeles säkert, att detta land icke heller framdeles kommer

Ang. upprättande af ett jordbruksdepartement.

(Forts.)

Ang. upprät-
tande af ett
jordbruks-
departement.
(Forts.)

— lika litet som något annat land — att undgå hvad man i England i mycket god mening kallar partiregering (*government by party*). För mig är det visserligen klart, att en normal omvexling vid magten af stora hufvudpartier, som äro danade på politisk basis, på grundsatsernas terräng och icke på de privata intressenas, är intill denna stund i allt fall den mest lyckobringande formen för utfövande af ett samhälles politiska verksamhet, som historien hittills företett. Men det vore origtigt att förbise, hvilken fara ett sådant styrelsesätt kan medföra, om det icke på samma gång drages försorg derom, att uti samhällsinstitutionerna den namnkunniga läran om »magternas delning» blir tillgodosedd, att således icke en så betydande dömande magt, som afgörandet af de administrativa målen hos oss innebär, att icke en så betydande domsmagt ligger i deras hand — låt vara de hederligaste och aktningvärdaste mäns hand — som dock sitta vid styret såsom ledare och målsmän för ett politiskt parti.

Nå väl, alla dessa önskemål från dels Riksdagen, dels Andra Kammaren, för dem, mina herrar af Andra Kammaren, stängen I vägen för oberäknelig tid, om I voteren det förslag, som blifvit af regeringen framlagd, och om hvilket jag ännu icke hört någon utveckla, hvori det gagn skall komma att bestå, som jordbruket deraf skulle röna. Jag fruktar, att många af dem, som nu gå att votera för detta förslag, i sjelfva verket votera för *namnet: jordbruks-departement*.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka afslag på såväl Kongl. Maj:ts förslag som utskottets hemställan.

Härmed förklarades öfverläggningen rörande utlåtandets båda punkter afslutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder i afseende å *punkten 1* förekommit, gaf herr talmannen propositioner 1:o) på bifall till utskottets hemställan; 2:o) på afslag såväl å nämnda hemställan som å Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, samt 3:o) på punktens återremitterande till utskottet. Herr talmannen ansåg förstnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, blef, sedan till kontraproposition antagits bifall till det under 2:o) omförmälda yrkande, uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i första punkten af förevarande utlåtande n:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets nämnda hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, utvisade 145 ja och 72 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

I afseende å *punkten 2* hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den af herr Dahn afgifna, utskottets utlåtande vidfogade reservation. Herr talmannen, som nu gaf proposition å dessa yrkanden, förklarade sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för förstnämnda proposition; men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i andra punkten af förevarande utlåtande n:o 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å nämnda hemställan bifallit den af herr Dahn afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

Omröstningen visade 96 ja mot 95 nej; och hade alltså utskottets hemställan jemväl i afseende å punkten 2 blifvit af kammaren bifallen.

§ 6.

I ordningen dernäst förelåg till kammarens afgörande statsutskottets utlåtande, n:o 38, i anledning af väckta motioner om utredning *dels* i fråga om anläggande af nya statsbanor och inköp till staten af vissa privatbanor, *dels ock* beträffande Göta kanals öfvertagande af statsverket.

*Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.*

Sedan *punkten 1* blifvit föredragen, lemnades på begäran ordet till

Herr Ljungman, som anförde: Herr talman! Jag har å nyo väckt denna motion för att fästa uppmärksamheten på ett ämne, som är af synnerligen stor vikt både i politiskt och statsfinansiellt, ja, jag vågar säga äfven i socialt hänseende. Flera stater hafva med största framgång inköpt privata jernvägar i stor omfattning och derigenom skapat sig en synnerligen betydande inkomstkälla, som är i ständigt växande, ett förhållande, som naturligtvis är att

Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.
(Forts.)

fästa afseende vid, då hvar och en vet, i hvilken hög grad statsutgifterna allt mer och mer tilltaga. Bland de stater, som i sådant hänseende gått förut och tagit viktiga steg, är att nämna konungariket Preussen och republiken Schweiz. Jag har tagit dessa två exempel för att visa, att det icke blott är monarkiska stater, som slå in på denna utväg, utan äfven en republik med en genomgående demokratisk författning.

I denna kammare har ofta talats om det skadliga inflytande, som *bolagsväldet* utöfvar, och jag har å min sida icke kunnat underlåta att i min motion nämna, att det knappast finnes något fall, der bolagsväldet visat ett sämre och vådligare resultat än med afseende å jernvägarne.

Vidare kan jag nämna de fördelar, som det erbjuder ur social synpunkt, att den stora mängd af arbetare, som jernvägarne sysselsätta, kommer under statens hägn och ifrån beroendet af bolagen.

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på dessa hufvudpunkter för att visa, att frågan är af *stor* politisk betydelse och af *stor* vikt för vårt land. Emellertid skall jag icke göra något yrkande, så vida icke min motion här i kammaren får understöd äfven från andra ledamöter.

Vidare yttrade:

Herr Ohlsson i Vexjö: För min del kan jag icke annat än beklaga, att statsutskottet — såsom synes af betänkandet — egnat allt för liten och flygtig uppmärksamhet åt den obestridligt riks-viktiga angelägenhet, som i motionen beröres. Nu vill jag dock medgifva, att staten under en följd af år byggt så många jernvägar och särskildt under de sistförflidna åren fattat beslut om nya jernvägsbyggnader i så stor omfattning, att det väl knappast bör blifva tal om att under den närmaste framtiden föranstalta om några ytterligare jernvägsanläggningar för statens räkning. Af flera särskilda anledningar torde det väl dessutom vara skäl, att något andrum härutinnan beredes, på det man må kunna få en överblick öfver ställningen och inhemta närmare kännedom och erfarenhet om resultaten af hvad som hittills blifvit på detta område åtgjordt.

Om således motionärens förslag i den del, som afser att få till stånd en omfattande plan för statsbanornas framtida utvidgning genom nybyggnader, kan utan olägenhet tills vidare undanskjutas, synes mig dock motionärens förslag i den andra delen, eller i den del, som äsyftar åstadkommande af utredning, om och i hvilken utsträckning det må anses med statens intresse förenligt att inlösa eller förvärfva enskilda jernvägar för att inkorporera dem i statsbanenätet, vara förtjent af synnerlig uppmärksamhet. — Ingen, som närmare öfverväger dessa förhållanden och undersöker de stora nationella intressen, som sammanhånga med vårt lands jernvägs-väsende, lärer vilja eller kunna förneka, att många och goda skäl

tala för, att staten på detta område gör sig till herre och hufvudsakligen styrande mästare. Skall sådant kunna ske, är det för visso hög tid, att några mera genomgripande åtgärder i sådant syfte från statens sida vidtagas, innan de enskilda jernvägsintressena hunnit utveckla och sammansluta sig, att de blifvit en allt för mäktig stat i staten. Ty hyser man i likhet med mig den meningen, att förhållandenas egen natur och utvecklingens gång förr eller senare — i vårt land såsom i flera andra land — leder och bör leda derhän, att staten skall göra sig till egare af de enskilda jernvägar, som på grund af sin ingripande betydelse för samfärdseln inom landet eller af andra anledningar lämpligen kunna och böra förvaltas såsom statsbanor och införlifvas med ett i ekonomiskt och andra afseenden väl ordnad statsbanesystem, så kan man ju ej annat än önska, att statsmagtarna i god tid klargöra sin ställning i detta hänseende, och att således en utredning företages, om och i hvilken omfattning det må vara med statens intressen förenligt att inlösa enskilda jernvägar för att införlifva dem med statsbanenätet. I sammanhang dermed bör naturligtvis utredning ske, om samt under hvilka vilkor och förhållanden sådan inlösen kan ske, äfvensom om den tidpunkt, när det i hvarje fall är lämpligast för staten att ingripa och göra sina lösningsanspråk gällande. Slutligen böra tagas i öfvervägande de ekonomiska förutsättningarna och möjligheterna för en dylik sakernas ordning. För min del kan jag aldeles icke fatta, att någon som helst olägenhet för statsverket skulle genom sådan utredning förorsakas, men väl är det för mig klart, att genom att försumma vidtagandet af en sådan utredning stora ekonomiska uppoffringar i en framtid, när det verkligen blir fråga om inlösandet af flera eller färre enskilda jernvägar, skola för staten uppkomma.

Vi veta alla, att här i landet, der någon koncessionslag icke finnes, det varit och är Kongl. Maj:t förbehållet att bestämma, under hvilka vilkor enskilda jernvägar fått och få byggas. Till en början uppställdes i koncessionerna inga som helst vilkor om rätt för staten att inlösa jernvägarne. Det var först i början af 1870-talet som Kongl. Maj:t på eget initiativ vid koncessions meddelande för vissa större och viktigare jernvägsanläggningar intog förbehåll för staten att på vissa närmare angifna vilkor inlösa jernvägarne. Från och med medlet af 1880-talet har förbehållits staten inlösningsrätt i alla koncessioner, som meddelats för anläggning af enskilda jernvägar. Nu äro emellertid dessa inlösningsvilkor under olika tider af väsentligt olika beskaffenhet. Från början af 1870-talet till medlet af 1880-talet förbehöll sig staten i de koncessioner, som då meddelades, i allmänhet icke inlösningsrätt under de 20 första åren, efter det jernväg för trafik öppnats. Under de följande åren till och med det 40:de förbehöll sig staten sådan rättighet på vissa vilkor, som i allmänhet för de enskilda jernvägarne egare voro de förmånligaste. Först efter det 40:de året kunde

*Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.*

(Forts.)

Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.

(Forts.)

staten på förmånligaste vilkor inlösa jernvägarne. I koncessioner, som meddelats sedan medlet af 1880-talet, har förbehållits rätt för staten att på vissa vilkor inlösa jernvägarne under de 10 första åren efter öppnandet, och äro dessa vilkor i allmänhet för staten vida förmånligare än de inlösningsvilkor, som sedan inträda. Herrarne kunna häraf finna, att det är af utomordentligt stor vikt, om man tänker sig, att utvecklingen går derhän, att staten kommer att inlösa flera eller färre enskilda jernvägar, att en utredning i alla af mig anförda hänseenden verkligen kommer till stånd.

Jag skulle således för min del gerna vara med om, att i anledning af motionen en skrifvelse aflätes till Kongl. Maj:t med begäran att låta utreda, om och i hvilken utsträckning det kunde vara med statens intressen förenligt att inlösa enskilda jernvägar för att införlifva dem med statsbanenätet. Då emellertid motionären sjelf icke nu framställt något sådant yrkande, skall jag för närvarande icke heller göra det, ehuru jag tror, att, om Riksdagen beslutade en sådan skrifvelse, den äfven blefve fördelaktig ur den synpunkten, att den skulle något stilla och afkyla den jernvägsfeber, som nu råder, samt i någon mån lägga hämsko på den möjligtvis öfverdrifna ifver, som nu förefinnes att lägga ned kapital — *ja, efter våra närvarande ekonomiska förhållanden alltför stora kapital* — i nya jernvägsbyggnader.

Herr Pehrson i Törnerud: Motionären har nyss förklarat, att hans förslag, enligt hans förmenande, vore af den största vikt. Jag kan då icke annat än för min del finna det underligt, att han icke anført andra skäl för sin motion än dem han anført vid två föregående tillfällen, nemligen vid 1885 och 1897 års riksdagar, då han gjort liknande framställningar som denna. De skäl, motionären vid dessa två föregående tillfällen anført, har Riksdagen varit i tillfälle att pröfva och efter en sådan pröfning icke funnit anledning att bifalla motionärens framställning. Utskottet har vid sådant förhållande icke haft anledning antaga, att Riksdagen i ifrågavarande afseende skulle hafva ändrat mening. Icke heller kan jag föreställa mig, att nu mera än under den tid, som närmast har förflutit, den åsigten skulle göra sig gällande hos Riksdagens ledamöter, att det vore så synnerligen välbetänt och nyttigt, att staten företoge sig att verkställa inköp utaf enskilda jernvägar i större utsträckning eller på förhand bunde sig för nya jernvägars byggande. Motionärens framställning afser naturligtvis båda dessa saker. Hvem är det, som skulle vilja påstå, att för närvarande staten icke är tillräckligt engagerad med afseende på jernvägsbyggnader? Och hvem skulle väl vilja önska och se, att staten skulle gå utöfver hvad den i det afscendet för närvarande gör? Icke heller kan jag föreställa mig, att det kan vara meningen — icke ens motionärens mening — att den utredning, som han afser rörande statens förvärf af enskilda jernvägar, skulle leda derhän,

att staten skulle i *större* utsträckning förvärfva sådana jernvägar. Dermed har jag icke velat säga, att icke det kan finnas tillfällen, när en eller annan utaf dessa jernvägar med fördel kan af staten förvärfvas. Men måne icke det kan vara bättre att pröfva hvar och en sådan fråga för sig? Säkert är, att ett bifall till motionärens framställning skulle leda derhän, att det skulle uppstå en ifver att åt staten förvärfva åtskilliga enskilda jernvägar äfvensom att ytterligare forcera byggandet af nya statsjernvägar, och att Riksdagen skulle ledas in på frestelsen att dervid förfara allt för brådstörtadt. Om man är öfvertygad om detta, hvilket jag är, så ser man med rätta i denna omständighet ett af de väsentligaste skälen till att afstyrka motionärens förslag.

Detta kan vara tillräckligt såsom svar på hvad hittills blifvit anfördt. Jag skulle derjemte vilja säga, att när man väcker ett förslag i en så stor fråga som denna, synes det mig, som om man borde frambara bättre motiv för sitt förslag än dem, motionären i år på några få rader i sin motion använt. Visserligen har motionären i dag vid diskussionen framställt några nya synpunkter, kanske dock af mindre vikt. Det hade måhända varit på sin plats, att motionären gjort det redan vid skrifvandet af sin motion. Frågan är nog af vikt och har ganska stor räckvidd, men det fördras — enligt mitt förmenande — en helt annan belysning af densamma än den, motionären låtit den komma till del, för att Riksdagen skall vilja gå in på att besluta ett bifall till en sådan framställning som denna.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Grefve Hamilton: Jag kan icke underlåta att säga några få ord i denna fråga.

Jag skall gifva den siste ärade talaren fullkomligt rätt deri, att motionären kanske kunde hafva gjort sin framställning både vidlyftigare och mera uttömmande. Men då den siste ärade talaren med allt skäl framhöll, att frågan vore af så stor betydelse och vikt, kan jag ej inse, hvarför man icke skulle bry sig om förslaget, derför att det saknade några utförligare motiv.

Jag har dock egentligen begärt ordet för att fästa uppmärksamheten derpå, att statsutskottet, enligt mitt förmenande, på det mest eklatanta sätt sjelft skaffat detta herr Ljungmans förslag en god motivering. Sedan nemligen statsutskottet i den första punkten behandlat hans motion och förklarat, att uppgörandet af planer på förhand för att bygga jernvägar är alldeles onödigt, kommer utskottet i den andra punkten och behandlar de af herr af Burén och herr Svensson från Karlskrona väckta motionerna, och då förklarar utskottet sig urständsat att döma om, huruvida den af motionärerna ifrågasatta statsbanan är lämplig eller icke, emedan den Riksdagens åtgärd i sådant syfte torde under alla förhållanden böra grundas på en mera allsidig och tillfyllestgörande utredning

Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.

(Forts.)

Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.

(Forts.)

än den, som kan åstadkommas genom enskildes försorg». Så vidt jag förstår, har utskottet just der sagt, att utskottet icke kan tillstyrka motionerna bland annat därför, att en fullständig plan icke kan anses vara uppgjord. Och jag hemställer till min ärade vän, statsutskottets vice ordförande, om det verkligen är ett så synnerligen lämpligt sätt, på hvilket dessa förslag alltid framkomma till Riksdagen. Han yttrade, att han för sin del trodde det vara bättre att pröfva hvarje särskildt fall. Huru kommer då hvarje särskildt fall fram till Riksdagen? Jo, genom en framställning af Kongl. Maj:t, som tillkommit antingen uteslutande på civilministerns initiativ eller på hans initiativ framkalladt af framställningar från inbyggare i de orter, som afses. Att utredningen dervid blir fullständig med afseende på den ifrågavarande linien, är alldeles klart. Men för Riksdagen lemnas icke någon möjlighet att pröfva den frågans förhållande till jernvägspolitiken i dess helhet. Det är väl alldeles obestridligt, att Riksdagen der, så att säga, får leka blindbock med hvad Kongl. Maj:t en gång i framtiden ämnar med afseende på jernvägsbyggandet i öfrigt föreslå.

Mig har det alltid förefallit såsom en gifven sak, att i ett land, der statsjernvägarne spela en så stor roll och der samtidigt de enskilda jernvägarne utveckla sig så hastigt som hos oss, detta ovilkorligen skall leda till vissa missförhållanden, om icke byggnadsverksamheten ledes efter en förut uppgjord plan, och långt ifrån att medgifva, att en sådan plan skulle föranleda ett brådstörtadt byggande af jernvägar, tror jag, i likhet med en föregående talare, att det skulle verka raka motsatsen, då man kunde öfverblicka planen i dess helhet och i hvarje särskildt fall bedöma, huru ur denna synpunkt förhållandena gestaltat sig.

Det är blott detta, jag velat framhålla.

Herr Ljungman: Det skäl, som vice ordföranden i statsutskottet anförde mot min motion, är ett sådant skäl, som i sjelfva verket ingenting betyder. Jag vill påpeka det förhållandet, att samma motivering i afseende på tullfrågor, som före år 1888 förklarades värdelös, derefter ansågs såsom i högsta grad tillfredsställande. Det förhållandet, att Riksdagen *ett* år står på en ståndpunkt, hindrar icke, att den *annat* år står på en helt annan.

Hvad min *motivering* beträffar, så är den visserligen såsom motivering ovanligt koncentreradt skrifven, men den af mig åberopade motionen från 1897 upptager dock åtta sidor, och herr Pehr Pehrsons yttrande antyder sålunda i sjelfva verket väl icke annat, än att han icke gjort sig besväret att å nyo läsa igenom den, utan i år dömt efter föregående års beslut utan vidare pröfning. Den af mig lemnade motiveringen innehåller dock faktiskt mycket *mera*, än hvad man i allmänhet finner här i riksdagsmotioner. Jag har verkligen gjort mig mycket besvär med densamma; jag har genom-

läst skrifter af åtskilliga vetenskapliga författare i ämnet, såsom Cohn, Wagner med flere, och gjort utdrag ur deras utredningar till förmån för statsbanesystemet, för att lemna en omfattande framställning af frågans hufvudpunkter.

*Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nyastatsbanor.
m. m.*

(Forts)

Jag är öfvertygad, att man här i Riksdagen i framtiden skall ångra, bittert ångra, att man icke första gången, denna fråga bragtes å bane, gick in på och vidtog anordningar för att få en utredning derom. Ty mycket penningar slösas bort på banor, der man bygger oklokt och der man kunde vinna större resultat med mindre medel. Jag erinrar särskildt om det allmänt kända förhållandet, att städer bygga banor för att taga handelstråden från hvarandra, och der man således får tätare jernvägsnät, än nödigt varit, under det andra orter icke få några banor alls.

Sakens vikt ökas för öfrigt särskildt derigenom, att, såsom från denna Riksdags erfarenhet är bekant, vår ställning är sådan, att vi för att kunna fullgöra våra annuiteter till utlandet måste upptaga utländska lån, och då äro jernvägar de bästa företag att placera sådana medel uti. Vid detta förhållande anser jag det vara mycket klokt, att man tänker på att hafva en plan uppgjord för jernvägsväsendets utveckling. Då går man säkert framåt i en rigtning, som skaffar staten inkomster, på samma gång man undgår olägenheten af ett *bolagsvälde*, som särskildt på jernvägsväsendets område visat sig betänkligare än på något annat. Derom vittnar erfarenheten från Norra Amerikas förenta stater, derom vittnar erfarenheten från England.

Jag tror således, att det hade varit af vikt, att utskottet ögnat denna fråga en mera allvarlig och omfattande behandling, än som skett. Denna fråga är icke så *liten*, som utskottet trott, och min framställning är ej heller så illa motiverad, som utskottet antagit, utan tvärtom. Jag skall emellertid icke göra något yrkande.

Herr Pehrson i Törneryd: Jag skall bedja att få säga den ärade motionären, att jag nog har genomläst hans förslag. Jag har gjort det tillsammans med afdelningens öfriga ledamöter och kan meddela honom, att afdelningen gjort honom den uppmärksamheten, att den ihågkommit hans föregående motioner i ämnet och samtidigt genomläst äfven dem. Men vid jemförelsen mellan hans förut väckta förslag och hans i år afgifna motion befans, att den senare icke innehöll något nytt, utan samma skäl, som motionären framburit i år, har han anfört vid två föregående riksdagar, då Riksdagen emellertid ej funnit anledning att dervid fästa afscende. Detta var meningen med hvad jag yttrade förra gången; har jag uttryckt mig på något annat sätt, beror det på brist i uttrycks-sättet.

Ställer man sig på en utredning sådan som den föreslagna, måste man inse, att den i sina konsekvenser medför ett forcerande af statens jernvägsbyggnader och samtidigt af inlösandet af enskilda

Ang. utredning i fråga om anläggande af nya statsbanor. jernvägar. Huruvida statens finanser och statens ställning i öfrigt medgifva ett sådant förfaringssätt, det lemnar jag åt herrarne att sjelfva bedöma.

m. m.
(Forts.)

En sak må vi dock aldrig glömma, det lägger jag särskildt motionären på sinnet, och det är, att det under nuvarande förhållanden icke går an att pina jordbruket och dess binäringar med än det ena, än det andra stora företaget från statens sida. Den enskilda verksamheten är för närvarande så stor, att den tager alla arbetskrafter i anspråk. Staten gör ej rätt i att under en sådan tidpunkt draga till sig arbetskrafter i större mått. Det går ej an att för närvarande fortsätta på ett sådant sätt. Och *der* har motionären hufvudskälet, hvarför utskottet afstyrkt hans motion.

Herr Ljungman: Jag kan icke finna, att mitt förslag skulle innebära ett forcerande af statens jernvägsbyggnader. Min åsigt är den, att staten skulle skaffa sig åtskilliga af de större privatbanorna, som den kunde förvärfva för skäligt pris, och sedan planmessigt bygga de banor, som äro för statens ändamål nödvändiga, men jag har ej tänkt mig, att man genast skulle skrida till nybyggnader, allra minst då man nu redan beslutat byggnader, som komma att taga i anspråk flera år. Jag har tvärtom begärt blott en utredning, och denna utredning skulle ej kunna vara färdig, innan de nu beslutade företagen fullbordats.

Jag tror ej, att staten kommer att upphöra med jernvägsanläggningar. Redan den omständigheten, att man måste upptaga lån från utlandet, tvingar till byggandet af jernvägar. Men i ena fallet går man planmessigt till väga, i det andra mindre planmessigt. Jag tror ej, att det gagnar statens finansiella ställning, att enskilda jernvägar byggas med upplånta penningar, kanske i större omfattning, än nödigt varit. Ty dessa penningar måste betalas, och riksbanken måste skaffa guldvaluta, då det gäller att betala lån från utlandet. Aktiegarne komma med svenska banksedlar och begära guld. Frågan är verkligen ej så enkel, som man föreställer sig; den sammanhänger med hela vår statsfinansiella existens, om jag så får säga.

Min öfvertygelse är, att vi lika väl som i Schweiz och Preussen måste slå in på att inlösa enskilda banor och bygga nya jernvägar; men det är då fördelaktigt att kunna handla *planmessigt* i stället för att gå fram planlöst efter de för tillfället rådande olikartade förhållandena. Det är alltid fördelaktigt att hafva en plan uppgjord. Och det är fördelaktigt att, när man bestämt sig för ett allmänare statsbanesystem, kunna skaffa sig de privata banorna för billigare pris och ej behöfva betala *högre* pris, därför att man dröjt för länge. Staten hade för femton till tjugu år sedan kunnat få värdefulla privatbanor, som den hädanefter måste betala dubbelt så höga pris för och ändock blir tvungen att köpa. Man bör ej heflor förbise den omständigheten, att staten skall för-

skaffa sig säkra inkomstkällor. Och det har visat sig, att de stora stater, som slagit in på statsbanesystem, deruti förvärfvat mycket säkra och betydande inkomstkällor.

*Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.*

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, bifölls utskottets i punkten gjorda hemställan.

(Forts.)

Efter föredragning vidare af *punkten 2* anförde

Herr Svensson i Karlskrona: Herr talman, mina herrar! Uti min motion har jag påpekat, att tanken på den af mig föreslagna jernvägen icke är ny. Redan på 1850-talet, då vårt statsbanesystem planlades, tänkte grundläggaren deraf, Nils Ericson, att den södra stambanan skulle gå öfver Jönköping till Malmö. De som förfäktade ostkustens intressen ansågo emellertid, att vägen från ostkusten skulle blifva allt för lång för att man skulle kunna dit anlägga bibanor till en sådan bana. Detta gjorde, att man då framhöll för dem, att en bana, som ginge öfver Linköping till Karlskrona, skulle komma att tillgodose ostkustens intressen. Men på den tiden hade man ej så stora tankar om förmågan att bygga jernvägar, och detta medförde, att stambanan ej fick den riktning man tänkt eller från Jönköping längs Lagaådalen till Malmö, utan kom att sträcka sig öfver Nässjö.

Den bana, som skulle gå till Karlskrona, kom sålunda ej i fråga. Först år 1874 kom Karlskrona i förbindelse med stambanenätet genom Karlskrona—Vexjö och Vexjö—Alfvesta jernvägar. Dessa banor göra emellertid en betänklig krok och äro ur strategisk synpunkt enligt mitt förmenande mindre lämpliga.

Sedan den tiden hafva de vestra orternas intressen blifvit tillgodosedda dels genom statens inköp af vestkustbanan, dels genom den normalspåriga banan öfver Jönköping och Vaggeryd till Markaryd. Deremot har den ostliga kusten ingen normalspårig bana. Vi hafva visserligen fått en bana emellan Berga och Kalmar, och emellan Kalmar och Torsås är nu en jernväg under anläggning, hvartill kommer den bana emellan Torsås och Karlskrona, som skall utgöra fortsättning af Blekingebanan. Beklagligtvis äro dock dessa banor icke normalspåriga, utan den ena delen har 1,067 milimeters spårvidd, under det den andra delen har en spårvidd af 891 millimeter. Detta gör, att vid tillfällen, då transport af trupper och förnödenheter skall ega rum, stora svårigheter skola uppstå att få dem framförda och omlastningar måste verkställas.

Af dessa anledningar är det, som jag tänkt mig, att en sådan bana som den jag föreslagit skulle vara för staten synnerligen välbehöflig. Den skulle enligt mitt förmenande äfven ur trafiksynpunkt blifva fördelaktig. Den skulle genomgå delar af Småland, som nu äro i saknad af jernvägsförbindelser, men der det finnes en ganska mäktig industri och der kreatursuppfödning eger rum

*Ang. utredning
i fråga om
anläggande af
nya statsbanor
m. m.*

(Forts.)

i stor skala. Skulle man dertill, såsom meningen är, få ångbåtsförbindelse mellan den nästan ständigt isfria hamnen i Karlskrona och Stettin, så blefve naturligtvis den föreslagna jernvägen en allmän export- och importbana.

Emellertid kan det ej falla mig in att gent emot ett enhälligt statsutskott framställa något yrkande. Hufvudsyftet med min motion har jag dock vunnit, då jag genom att väcka den fäst allmänna uppmärksamheten på den ifrågasatta banan. Med den välvilliga motivering, hvarmed statsutskottet afstyrkt mitt förslag, har utskottet också visat, att hufvudsakliga anledningen, hvarför utskottet ej tillstyrkt bifall, varit, att ett Riksdagens beslut om anläggning af en bana för statens räkning »torde böra grundas på en mera allsidig och tillfyllestgörande utredning än den, som kan åstadkommas genom enskildes försorg».

Med anledning af denna motivering och med fasthållande af densamma ber jag att få till Kongl. Maj:ts regering uttala en vördsam anhållan, att regeringen måtte taga i betraktande, hvilka stora fördelar som från statens synpunkt skulle ligga deri, att en stambana blefve byggd i den rigtning jag föreslagit.

Jag skall ej i denna sena timme vidare upptaga kammarens tid och har, herr talman, icke något yrkande att framställa.

Herr Pehrson i Törneryd: Herr talman! Då motionären ej gjort något yrkande, kan det synas opåkalladt att upptaga kammarens tid med att vidare tala i denna sak. Jag kan likvisst ej underlåta att uttala, det jag anser, att motionären, herr Svensson i Karlskrona, har haft goda skäl för den framställning han gjort. Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till någon inkonsekvens med afseende å hvad jag nyss yttrat vid behandlingen af nästföregående punkt i detta utlåtande, då jag i likhet med många andra anser ett eller annat särskildt jernvägsföretag vara af synnerlig betydelse för staten. Här föreligger ett sådant förhållande, som obestriddligen manar till en undersökning angående byggande af en bana för statens räkning, men jag hemställer, om icke en sådan undersökning kan verkställas utan samband med flera andra jernvägsförslag och sålunda utan att behöfva leda till det resultat i ty fall, som jag nyss påpekade.

Jag beklagar, att motionärens framställning framkommit under den mest ogynsamma tidpunkt, som man gerna kan tänka sig. Så sysselsatt som staten för närvarande är med att bygga statsbanor, kan man ej gerna, huru mycket man än må nitälska för en särskild banas åstadkommande, vara med om att staten nu skall ytterligare öka sin byggnadsverksamhet. Och det är förnämligast med afseende på hvad jag vid behandlingen af förra punkten i detta utlåtande yttrade, som jag för min del, huru villigt jag än erkänner det i och för sig berättigade i motionärens framställning,

icke vid ärendets behandling inom utskottet kunnat annat än bi- *Ang. utredning i fråga om anläggande af nya statsbanor m. m.*
tråda utskottets hemställan.

Vidare yttrades icke. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Sedan slutligen *punkten 3* blifvit föredragen, yttrade

Herr Zotterman: Såsom kammaren finner, har jag uti den af mig inom kammaren väckta motionen (n:o 104) föreslagit, att Riksdagen huruvida och på hvilka vilkor Göta kanal med alla dess tillhörigheter och anläggningar må af statsverket öfvertagas, samt om sådant förslag, hvartill utredningen kan föranleda. Jag framhöll dervid såsom ett af hufvudskälen för detta mitt förslag, att stora reparations- och utvidgningsarbeten vore nödvändiga för att sätta Göta kanal i det skick, att den blefve lämplig för nutidens fartyg.

Utskottet har anfört två skäl emot bifall till min motion. Det första skälet är, att jag icke skulle hafva lemnat någon som helst utredning af behofvet af kanalens ombyggnad. Deremot vill jag nämna, att kongl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrifvelse af den 17 november 1898 ingått till Kongl. Maj:t med begäran om ett statsanslag till verkställande af undersökning rörande anläggning af nya och tidsenlig utvidgning af gamla kanaler, och enligt hvad det uppgifves i en artikel i Aftonbladet för 12 januari innevarande år under rubriken »i samfärdselns tecken», har styrelsen i främsta rummet afsett ombyggnad af Göta kanal med alternativet ny linie från Norsholm till Norrköping. När nu kongl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har begärt anslag för undersökning och beräkning bland annat och i första rummet af frågan om ombyggande och utvidgning af Göta kanal, så förefaller det mig vara väl mycket begärtd af utskottet, då det fordrar, att jag skulle hafva kommit med utredning i frågan. Då nu emellertid en utredning blifvit begärd och denna begäran blifvit framställd af den myndighet, som har denna och liknande frågor sig särskildt om händer lagda, så är frågan efter min uppfattning på rätt väg, och kommer den ifrågasatta utredningen till stånd, så torde densamma blifva tillräcklig till ledning för frågans bedömande. Under sådant förhållande synes mig just nu tidpunkten vara inne att framställa spörsmålet om utredning, huruvida Göta kanal bör af staten öfvertagas eller icke. Detta till svar på utskottets första invändning.

Hvad sedermera det andra skälet vidkommer, så är det rigtadt mot mitt yttrande, att det allmänna intresset syntes kräfva, att berörda arbeten företoges med en planmessighet och hänsyn till ej blott samtida men framtida kraf, som endast staten kunde i fullt mått besörja, andra skäl här att förbigå. Utskottet yttrar

Ang. utredning i fråga om anläggande af nya statsbanor m. m. med anledning häraf, att »ej heller de af motionären i öfrigt anförda omständigheter synas utskottet gifva grundad anledning att föranstalta en undersökning samt taga under ompröfning, huruvida statsverket borde inlåta sig på ett så vittutseende företag, huruvida kanalens förvärfvande skulle innebära», och hemställer på grund deraf, att min motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Jag skall med anledning af detta uttalande tillåta mig att till erinran för kammarens ärade ledamöter få återropa tvenne betydelsefulla uttalanden beträffande frågan, huruvida denna kanal är en angelägenhet, som angår staten i gemen och som är af betydelse för landet i dess helhet eller icke. Det första af dessa uttalanden härrör sig från den man, hvilken anses hafva varit den, som först tänkt på Göta kanals anläggande, och återfinnes i en skrifvelse från biskop Hans Brask till rikshofmästaren Ture Jönsson Ros, daterad den 16 juli 1526. Der heter det — uttalandet är kort, och det torde därför tillåtas mig att uppläsa det i dess helhet — : »Item tyckes oss väl vara om Lödöse, och är ingen del, der vi bättre kunna möta de Lübske med. Gud gifve de (Lödöse m. fl.) vore så befästa, att de kunna försvara sig för en skalkhop; sker det så, då skall vara mitt fulla råd, att upp skall skäras mellan Vettern och Venern för forlön och köpmans gods skull, sedan blifver Sverige väl vid magt, näst Guds hjälp, så att Öresund och de vendiska städerna (hansestäderna) kunna oss icke tränga.»

Det andra uttalandet är af rikets ständer i dess underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1809 och utgör motivet till det anslag, som rikets ständer första gången beviljade för Göta kanals byggnad. Detta uttalande lyder som följer: »Med fullkomlig öfvertygelse, att denna kanalens öppnande skall medföra de dermed åsyftade ändamål, åkerbrukets och näringarnas upphjelpande, handelns och rörelsens liflighet samt idoghetens förökande, att dessutom samma kanal kan anses blifva en lodare, till hvilken nästan alla andra, i framtiden möjliga kanaler genom rikets bördigaste provinser böra rigtas, hvarför den ock förr än någon annan kanalledning genom Sverige lärer böra fullbordas.»

Om ock mångt och mycket nu är annorlunda än då dessa båda uttalanden gjordes, står dock det fast, att de båda omisskänneligt framhålla Göta kanals betydelse som en nationens angelägenhet.

Ställer jag nu å ena sidan dessa tvenne uttalanden gent emot statsutskottets nu föreliggande afvisande motivering, så synas de mig strida ganska skarpt emot hvarandra. Det förefaller mig också, som att den fråga, i hvilken jag motionerat, tillhör dem, som så att säga stå på dagordningen, och då jag i dag icke tillåter mig att göra något yrkande, så är jag likväl alldeles öfvertygad om, att, när frågan en annan gång kommer före inom Riksdagen, den då skall vinna ett mera välvilligt tillmötesgående från utskottets sida, än hvad vid denna riksdag kommit den till del.

Vidare till anteckning förekom icke. Utskottets hemställan bifölls af kammaren.

§ 7.

På föredragningslistan fans härefter upptaget statsutskottets utlåtande n:o 39 i anledning af väckt motion om anslag till förhöjning af undsättningsfonden m. m.

Ang. förhöjning af undsättningsfonden m. m.

Uti berörda, inom denna kammare väckta motion, n:o 35, hade herr *C. G. Bäckgren* föreslagit:

att Riksdagen genom ett anslag af 600,000 kronor måtte höja undsättningsfonden, och

att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte uttala sitt medgifvande, att Kongl. Maj:t må af fonden och i första hand af dess afkastning lemna efter noggrann värdering ersättning till dem, som lidit hagelskada, till halfva det belopp, hvartill skadan blifvit uppskattad.

Utskottet hemställde,

att herr *Bäckgrens* förevarande motion icke må vinna Riksdagens bifall.

Sedan herr talmannen låtit uppläsa utskottets hemställan, begärdes ordet af motionären

Herr *Bäckgren*, som yttrade: Det svar, statsutskottet behagat afgifva med anledning af mitt förslag om höjning af undsättningsfonden och densamma ordnande på sådant sätt, att dess afkastning kunde räcka till att med åtminstone hälften ersätta de förluster, som jordbrukare alldeles oförevalladt kunna blifva utsatta för genom hagelskada, detta svar är verkligen icke sådant, som jag hoppats få på en framställning rörande jordbruket. Jag hade trott, att man endast behöft påpeka de synnerligen bekymmersamma ekonomiska förhållanden, i hvilka jordbrukaren alldeles utan egen skuld kan inom ett ögonblick råka, för att utskottet skulle, lika så väl som jag och tusen andra med mig, inse, att här om någonsin bör det allmänna, staten, träda hjälpande emellan.

Tillfället syntes mig nu gynsamt att fullkomna och fullborda hvad 1868 års riksdag påbörjat, då den af omtanke för vår modernärning anslog medel till en undsättningsfond för det lidande jordbruket. Tyvärr har min nu gjorda framställning blifvit afböjd. Jag beklagar, att min förmåga icke räckt till att framhålla denna allvarliga fråga på ett sådant sätt, att den lyckats vinna utskottets behjertande, hvilket den utan tvifvel förtjenat. För mig

Ang. förhöjning af undsättningsfonden m. m.
(Forts.)

är det alldeles tydligt, att allt hvad vi kunna göra för att stödja och hjälpa vårt jordbruk, sker till hela landets och alla dess inbyggares bästa. Vår modernäring, jordbruket, bidrager till nationens underhåll med ett värde af flere hundra millioner kronor årligen. Det lilla, jag begärt för ett ytterligare stödjande af denna hufvudnäring, är, jemfördt med nyssnämnda summa, så obetydligt, att jag förestält mig, det man bort kunna utan tvekan bevilja detsamma. Under det att man kan räkna de summor, som Riksdagen anslagit till så improduktiva ändamål som militärväsendet, i millioner kronor, så får man räkna det anspråkslösa anslag, som kommer jordbruket till del, i hundratals eller i tusentals kronor. Nyttigare och tacksammare torde statsmedlen knappast kunna användas, än då de beviljas för att från ekonomisk undergång och från tiggarestafven rädda undan dem, hvilka invigt sitt lif åt det mödosamma och arbetsfyllda jordbruksarbetets tjänst.

Utskottet har nu anvisat utvägen att anlita hagelskadeförsäkringsbolagen, men den ringa anslutning, dessa bolag lyckats vinna under det tiotal af år, desamma varit i verksamhet, visar allt för tydligt, att det stora flertalet jordbrukare icke vill vända sig till dem. Detta har jag också i min motion påpekat, då jag framhållit, att endast 10 procent af landets jordbrukare äro delägare i hagelskadeförsäkringsbolagen. Man kan därför icke och får heller icke fästa något egentligt afseende vid dessa försäkringsbolag, i huru välmenande syfte de än må hafva tillkommit.

Skall, såsom utskottet uttalat sig för, det hittills varande tillståndet fortfara, så kommer man allt framgent att få göra samma nedslående och sorgliga erfarenheter som för närvarande. Men då jag för min del anser, att jordbruket är en af landets viktigaste angelägenheter — för att nu icke säga den allra viktigaste — så kan jag icke annat än yrka bifall till min motion, ty jordbruket förtjänar utan tvifvel det anspråkslösa understöd, som jag tagit mig friheten föreslå.

Vidare anförde

Herr Sjö: Den ärade motionären har nu yrkat bifall till sin motion, och jag vill därför i någon mån granska hans i motionen gjorda förslag.

Han har hemställt, »att Riksdagen genom ett anslag af 600,000 kronor höjer undsättningsfonden, och

att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t uttalar sitt medgifvande, att Kongl. Maj:t må af fonden och i första hand af dess afkastning lemna efter noggrann värdering ersättning till dem, som lidit hagelskada, till halfva det belopp, hvartill skadan blifvit uppskattad.»

Häraf finner man, att meningen skall vara, att hagelskada, som timat inom vårt land, alltid skulle ersättas just från denna

undsättningsfond med halfva det belopp, hvartill skadan blifvit uppskattad. Jag hemställer likväl till den ärade motionären, hvilken, såsom jag mycket väl vet, framkommit med sitt förslag i en mycket god välmening, huruvida han ej vill medgifva, att hans förslag kommer att gå i en riktning, som icke är så alldeles sund, som han tänkt sig. Ty med lika berättigande kunde ju hvar och en, som lidit förlust i följd af någon olyckshändelse, det må nu till exempel vara genom eldsolycka eller på något annat oförvåladt sätt, yrka på ersättning från en lika beskaffad, af staten bildad fond, som den, hvilken lider förlust genom hagelskada. — För att i dylika fall hjälpa den, som genom brand eller hageloväder o. s. v. lidit skada, hafva ju äfven i vårt land bildats en mängd försäkrings- eller andra liknande bolag, till hvilka man kan betala en liten årlig afgäld och derigenom tillförsäkras rätt till ersättning, om olycka inträffar. Man får icke kasta allt på staten, och man måste betänka, att man skall vara konsekvent och icke göra så, som under en lång följd af år skett, eller att medel från undsättningsfonden hafva till större delen utdelats till ett eller två län i riket. De öfriga länen hafva icke närmelsevis hållit sig framme, enär de antingen, oakadt de haft dylika förluster, tegat och lidit, eller också ej vetat om tillvaron af denna fond och således redan på denna grund icke kunnat begära någon ersättning. Huru vi än betrakta denna fråga, så tror jag dock, att den ärade motionären kan gifva mig rätt i min försäkran, att utskottet endast handlat som det bort göra, då det afstyrkt hans motion, och skall jag därför be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. förhöjning af undsättningsfonden m. m.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner på de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Statsutskottets memorial n:o 40 om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor, som härefter föredrogs, blef jemväl af kammaren bifallet.

§ 9.

Slutligen föredrogs, hvart för sig, och lades till handlingarne bevillningsutskottets memorial:

n:o 21, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 15, i anledning af väckt motion om afskaffande af hvitbetssockertillverkningsafgiften samt ned-sättning af tullen å socker; och

n:o 22, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 16, punkten 2:o), angående väckt motion om åstadkommande af verksammare kontroll öfver att stämningar till underrätt vederbörligen stämpelbeläggas.

§ 10.

För motions afgifvande hade sig anmält herr *C. Wallis*, hvilken nu aflemnade en motion i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående civile tjänsteinnehafvares rätt till pension af staten m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumern 243, blef på begäran bordlagd.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Till bordläggning anmälde följande inkomna ärenden:

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 3, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition, n:o 32, med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap, dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln i punkten 34 gjorda framställning om anslag till försöksmobilisering, dels ock Kongl. Maj:ts proposition, n:o 33, angående dagaflöning åt värnpliktig vid tjänstgöring i visst fall under år 1900;

bevillningsutskottets memorial n:o 23, i anledning af återremiss af bevillningsutskottets betänkande n:o 19, angående ändring af 14 § bevillningsförordningen;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 39, i anledning af justitieombudsmannens framställning i fråga om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet;

n:o 40, i anledning af väckt motion med förslag till lag om skydd för vissa mönster och modeller;

n:o 41, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lagbestämmelser angående ordnandet af rättsförhållandena emellan kommuner och enskilde vid genomförande af stadsplaner m. m.;

n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till straffprocesslag, byggd på jury-systemets och den fria bevispröfnings principer;

n:o 43, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående lagbestämmelser i fråga om de kyrkliga kommunernas och deras förvaltningsorgans ställning till de ecklesiastika myndigheterna;

n:o 44, i anledning af väckt motion om rätt för hvarje svensk medborgare, som fyllt tjuguet år, att utträda ur svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå;

n:o 45, i anledning af väckt motion om rätt för enskild part att mot embetsmän anhängiggöra talan för fel i embetet; och

n:o 46, i anledning af väckt motion om ändring af 117 § skiftesstadgan; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12 med anledning af väckta motioner angående dels förändrad uppställning af den s. k. lilla almanackan, dels ock införande af en mera tidsenlig och svensk namnlängd i almanackan.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *D. G. Restadius* under den 10 och den 11 dennes.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,26 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.